

SETANTA-CINC PER SETANTA-CINC

A Miquel Hernández

2 0 1 7
LLOTJA DE SANT JORDI
MUA MUSEU UNIVERSITAT D'ALACANT
2 0 1 8

XIMO PUIG / M. PALOMAR / A. FRANCÉS / C. JORQUES / R. DE LA CALLE / F. CASTRO / A. MIRÓ

SETANTA-CINC PER SETANTA-CINC

A Miquel Hernández

2 0 1 7
LLOTJA DE SANT JORDI
MUA MUSEU UNIVERSITAT D'ALACANT
2 0 1 8

ÀREA DE CULTURA / AJUNTAMENT D'ALCOI

President: Antoni Francés, Alcalde d'Alcoi

Coordinació: Raül Llopis, Regidor de Cultura

ARTS PLÀSTIQUES

CONSELL ASSESSOR:

Armand Alberola

Manuel Boix

Romà de la Calle

Fernando Castro

Carles Cortés

Tomàs Llorens

Miquel Navarro

Wences Rambla

Isabel-Clara Simó

Vicent M. Vidal

DIRECCIÓ:

Antoni Miró

COMISSARIA:

Carne Jorques

GABINET DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

Ximo Victoriano

EDITA: Ajuntament d'Alcoi

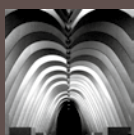
© DELS AUTORS

© AMB-DISSENY

© AJUNTAMENT D'ALCOI

IMPRESSIÓ: GRÀFIQUES ALCOI, S.L.U.

DIPÒSIT LEGAL: A 618-2017

LLOTJA DE SANT JORDI

AJUNTAMENT D'ALCOI

ELS AUTORS CEDEIXEN VOLUNTARIAMENT ELS DRETS DE REPRODUCCIÓ

SETANTA - CINQUÉ ANIVERSARI, MIGUEL HERNÁNDEZ

Miquel Hernández és el paradigma del poeta compromés, amb el seu temps, amb la seua gent, amb la llibertat i amb la democràcia.

És el poeta que l'1 de juliol de 1937 va arribar a València a participar en el II Congrés Internacional d'Escriptors per a la Defensa de la Cultura, probablement el millor congrés d'escriptors i intel·lectuals que hi va haver en el segle XX. El Congrés que, fa 80 anys, va simbolitzar la cultura com a millor arma contra la barbàrie, contra el feixisme. Un Congrés que va deixar una gran empremta en Hernández i on ell va deixar empremta en altres escriptors.

El cubà Nicolás Guillén el va definir durant aquells dies de juliol com: “La veu tallant i forta; la pell torrada pel ferri sol llevantí. Tot això sepultat en uns pantalons de pana ja molt treballada i unes espadnyes de flamant soga [...]. Aquest cantor de les trinxeres, aquest home eixit de la més profunda entranya popular, produeix, en efecte, una impressió enèrgica i simple”.

Hernández va defensar en eixe Congrés i durant tota la guerra, la seua idea de la cultura com a arma. “La poesia –va escriure Hernández en un text en prosa que va titular precisament “La poesía como arma”– és en mi una necessitat i escric perquè no trobe remei per a no escriure. [...] A la guerra, l'esgrimisc com una arma, i en la pau serà una arma també, encara que reposada. Visc per exaltar els valors purs del poble, i al seu costat estic tan disposat a viure com a morir”.

L'hispanista Ian Gibson ha assenyalat en diverses ocasions que “la valentia, l'homenia de bé i l'exemple moral de Miquel Hernández durant la guerra, i després en les infectes presons franquistes, adquireixen amb el pas dels anys categoria d'autèntica heroïcitat”.

Aquesta frase d'un estudiós com Gibson no aconsegueix descriure les penalitats que, sens dubte, va sofrir. Però ens acostava al patiment que va tindre en el penal en elevar-lo a la categoria d'heroi.

El poeta oriolà és una de les nostres figures més universals, malgrat que la barbàrie ens va arrabassar el seu talent ben prompte. Uneix en la seua poesia l'experiència tràgica amb una visió exaltada de la naturalesa i de l'amor. Va transformar en versos el compromís social d'una generació. Va extraure des de les arrels més humils algunes de les obres més reconegudes de la poesia espanyola.

Per tot això, per la seua altura artística i pel que va significar, significa, i continuarà significant, és absolutament rellevant que la seua obra i també els seus moments vitals formen part de la nostra existència com a poble valencià.

Vicente Aleixandre va escriure sobre Miquel Hernández que la llum que desprenia no se li va apagar mai. En el 75é aniversari de la seua mort aquesta exposició ajuda al fet que eixa llum perdure per sempre.

Molt Honorable President de la Generalitat Valenciana Sr. En XIMO PUIG

M I Q U E L H E R N À N D E Z A A L C O I

El 2017 es compleixen setanta-cinc anys de la mort del poeta oriolà Miquel Hernández a la presó d'Alacant. Per recordar la figura del Poeta del Poble, la Comissió Cívica d'Alacant per a la Recuperació de la Memòria Històrica ha col·laborat en l'organització de l'exposició *Homenatge a Miquel Hernández “setanta-cinc per setanta-cinc”*, que recupera la idea d'aquella altra mostra de 1992, *50 x 50*, que va servir per a recordar el cinquantenari del seu decés.

La ciutat d'Alcoi també vol sumar-se a l'homenatge a l'il·lustre poeta en aquesta efemèride tan assenyalada, i per això a través de l'Ajuntament d'Alcoi i de la Càtedra Antoni Miró d'Art Contemporani de la Universitat d'Alacant organitza ara l'exposició “*Setanta-cinc per setanta-cinc*”, en la qual un conjunt d'artistes plàstics recorren motius, versos, idees i llocs del poeta per tal de construir el seu particular tribut a Miquel Hernández. Una nova activitat de la nostra Càtedra que es fa realitat.

Estem convençuts que aquesta mostra ens ajudarà a endinsar-nos en el món poètic hernandià; que aquest diàleg entre el poeta i els artistes que el representen fructificarà en una nova mirada de l'espectador sobre aquests dos espais creatius que ara, gràcies a aquesta exposició, es fusionen i es complementen. I estem convençuts també que amb “*Setanta-cinc per setanta-cinc*” contribuïm a recordar la tragèdia que va representar la Guerra Civil i la postguerra i, al mateix temps, a donar un missatge de pau i d'esperança a través de les obres dels artistes i de la paraula del poeta.

Un bon recordatori de la mostra “Homenatge dels Pobles d'Espanya a Miquel Hernández” que es va concretar el 1976 i que va omplir el barri oriolà de San Isidro d'imatges al·legòriques i realistes sobre els seus versos. L'herència literària del poeta s'actualitza en una mostra que dóna compte de la seua tragèdia personal i col·lectiva i que ens transmet la tristesa i el dolor al costat de la serenitat de l'assumpció de la realitat i una bona dosi d'esperança per al futur.

MANUEL PALOMAR

Rector de la Universitat d'Alacant

1. AZORIN

2. ARCADI BLASCO

3. MANOLO BOIX

4. JOAN CASTEJÓN

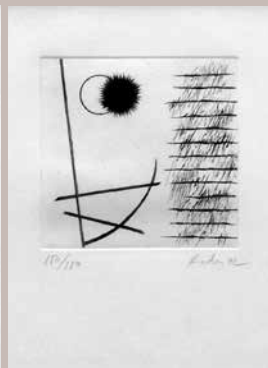

5. XAVIER LORENZO

8

6. ANTONI MIRÓ

7. VICENT RODES

8. SIXTO MARCO

9. SALVADOR SORIA

10. JOSEP VENTO

Aquesta carpeta, es va realitzar amb motiu del
50 aniversari de la mort del poeta Miquel Hernández
Cedida per la Comissió Cívica d'Alacant per a la Recuperació de la Memòria Històrica

S A L U D A

Es compleixen 75 anys de la mort de Miquel Hernández, una figura cultural àmplia i propera, imatge d'eixa terra de llum que és Alacant. És ell, el poeta Hernández i la projecció de la seua figura literària, el protagonista d'aquesta exposició amb les interpretacions plàstiques de 75 artistes.

Una vegada més, com ho hem fet en altres exposicions, imbriquem les arts plàstiques amb altres disciplines, com les lletres, per a crear un homenatge transversal: de lletres i pinzellades; de grafit i aquarel·la; de sensibilitat i bellesa; de pressentiments i estampes; en definitiva, de cultura en majúscules. El nostre poeta Joan Valls ens va donar una exposició èpica; ara, Miquel Hernández és protagonista de "*Setanta-cinc per setanta-cinc*" en què es torna a fer eixa barreja perfecta d'expressions diverses però idèntiques, fruit de les realitats de la vida que la cultura transforma en al·legories, metàfores i somnis que ens permeten continuar respirant, sentint i vivint.

Batega el cor, batega l'art i la cultura, deixeu-les fer, gaudiu d'aquestes obres, i rememoreu en elles els versos, els contes, les obres de teatre, l'ofici d'escriptor que dóna llum al dia a dia. "*Setanta-cinc per setanta-cinc*" és una mostra per a tots, perquè els alcoians descobrisquen l'"oriolà" i els visitants que han de venir a la Llotja exploren la ploma d'un artista únic. L'autor ens deia al poemari d'*El rayo que no cesa*:

9

“Me llamo barro aunque Miguel me llame.
Barro es mi profesión y mi destino
que mancha con su lengua cuanto lame.”

Miquel Hernández era i és fang de la nostra terra, fang creador; primera matèria senzilla, propera, però d'una gran qualitat inigualable, capaç d'erigar-nos la pell amb el ritme, la profunditat i la bellesa d'uns pensaments fets poesia. L'exposició "*Setanta-cinc per setanta-cinc*" ens el porta a casa, benvingut a Alcoi, poeta del poble!

ANTONI FRANCÉS
Alcalde d'Alcoi

“Pictoribus atque poetis quidlibet audendi
sempre fuit aequa potestas”.

Horacio. *Ars Poetica* 9/10.

Sempre he tingut molt present, en la constant recurrència al valor de la memòria compartida –com a palanca comuna de cohesió actualitzada i de recuperació històrica–, que en la noció mateixa de memòria cohabitaven dos sentits complementàriament units. Tenim, d’una banda, *la dimensió d’arxiu*, que sol catalitzar, a ultrança, el significat primari del terme. Per una altra, vam descobrir *la dimensió de projecte*, que, en la seua emergència adhesiva, reforça l’abast semàntic de la paraula, dotant-la d’una evident càrrega activista. Per això, si el fet mateix de parlar de “memòria” suposa involucrar-nos en un continu anar i tornar indagatiu a la història, també implica, en paral·lel, situar-nos obertament en el present continu dels compromisos ètics sostinguts directament en l’acció.

10 La memòria, doncs, com a *arxiu i projecte*. Ho saben bé, des de la seua preocupada intervenció diària, els incansables membres de la Comissió Cívica per a la Recuperació de la Memòria Històrica, que estan darrere de la present iniciativa, com ja ho van estar així mateix, fa 25 anys, quan es va celebrar l’inicial Homenatge a Miquel Hernández, en aquell 1992, des del compromís de les arts plàstiques (50 x 50), que potser avui ens serveix de pauta orientativa i referencial obligada.

Sens dubte, els 75 anys transcorreguts des de la mort de Miquel Hernández han servit de forma cíclica –unes vegades entre silencis i altres forçant la veu– per fer, col·lectivament, reiterat èmfasi en la importància i el pes del trist *record degut a* aquell 28 de març de 1942. Sobretot, aquesta memòria ferida s’ha catalitzat especialment en el context dinamitzador de la cultura, constatant, immediatament, la rellevància de l’exercici de la pròpia consciència, reforçada puntualment en la suma dels quefers artístics orientats, precisament, a revitalitzar tant la seua herència creativa com el seu compromís sociopolític. Tot això de cara, sempre, a reforçar col·lectivament i metonímicament els processos de recuperació, redefinició i reivindicació activa de la memòria històrica. No debades, dècada rere dècada, amb la història sobre les nostres consciències ciutadanes, a cop de record, ens hem esforçat per afermar un títol ennoblidor, resultat dels esforços col·lectius habilitats en sostinguda continuïtat, convertint reivindicativament, amb motiu, a Alacant en *Ciutat de la Memòria Històrica*.

De fet, en aquesta tasca compartida, l’art –com a eficaç llançadora entre el record i l’oblit, aquests dos pols en l’interval funcional en el qual humanament ens movem, amb els peus a terra i els somnis en camins incerts– guarda les seues cartes en la màniga, transformades en genuïna capacitat de fer i de dir, de crear i comunicar, de testimoniar i narrar, entre línies. D’aquí, l’obligada cita, de singular celebració, que avui ens uneix i congrega, al voltant de la figura, l’obra i l’allargada ombra històrica de Miquel Hernández (Oriola, 30 octubre 1910 – Alacant, 28 de març 1942). Activa i conscienciada veu, que va saber exemplarment, mostrar, a través dels intensos meandres de la seua vida, que *la nostra existència contextualitzada esdevé, així mateix, la nostra ideologia* i també a la inversa. En aquells infausts moments viscuts, de limitacions, recerques, autodidactismes, aspiracions i fugides, mai va témer posar en risc –amb el testimoni, dedicació, compromís i generositat mostrats– les seues ànsies de futur, frustrades desgraciadament per les jugades polítiques i sancionadores del destí.

La idea de transformar la memòria en projecte ha fet possible, en aquest cas, que el quefer artístic, en les seues contagioses funcions d’emblemàtica col·laboració, s’haja convertit en clau del present i multitudinari homenatge, posat en marxa, amb generositat i encert, una vegada més, a Alacant. L’art dialoga, en un incondicional arravatament d’oberta col·laboració –de tu a tu– amb la memòria de Miquel Hernández, en un ampli ventall de nombroses mirades, que van des de l’exercici crític, a

la troballa poètica, de la rememoració vital al joc imaginatiu o la referència simbòlica, però sense oblidar mai que els gestos creatius també poden comportar, al seu si, un eloqüent i visceral batec polític associat. *Nulla aethetica sine ethica*.

Sóc conscient que, el fet de passejar, celebrativament, per l'espai habilitat per a la mostra, implicarà descobrir –per part dels nombrosos visitants– com les imatges, les paraules, les mirades, els records i els sentiments van convivint en un sostingut i intens exercici de mútua col·laboració. Cada obra genera i conserva, sens dubte, una complexa intersecció de capes i lectures, de fragmentacions i enllaços compositius, en els seus entramats significants, convertits en altres tants testimonis. Per això sempre he interpretat tota experiència estètica, en la seua arrel ètica –generada, front a la proposta artística– com una solvent oportunitat emancipadora personal, però al servei, també, de la col·lectivitat. Experiències / exigències que potenciem, d'arrel, per conèixer-nos, relacionar-nos i potser, a més, per millorar les coses, fins i tot sense eixir, en excés, de la nostra compromesa trinxera quotidiana.

Cada vegada tinc més clara, així mateix, la necessitat de reivindicar la tornada revulsiva als sentiments, sobretot en temps de penúria humanitària i de misèria moral. Exigència d'assumir-los, a més, com a clau de relectura eficient en la revisió dels límits filosòfics i històrics del nostre temps. D'aquí, sens dubte, que l'art, com a constructe basat essencialment en la *categoria de relació*, s'haja convertit en un dels dominis culturals més propicis –a aquesta finalitat testimonial i de reivindicació imprescindibles–, que avui funcionalment necessitem. L'art, doncs, ens ajuda a expressar, sentir, imaginar, recordar, somiar, pensar, cridar i viure.

Concretament, en aquesta cita obligada –trenada de consignes artístiques plurals, que és l'Homenatge a Miquel Hernández, de la mà del quefer artístic contemporani– la pintura parla de la poesia. O és potser la poesia la que ens parla de la pintura? ¿No ens recorda Horaci, en la seua *Ars Poetica* –com m'he permès recollir, testimonialment, en el *motto* inicial del text– que pintors i poetes sempre van tenir i tenen àmplia llicència per a, en les seues complexes activitats, operar a son versàtil lloure?

Diàlegs, doncs, entre les imatges i les paraules, per reinterpretar, amb afanys propositius, la memòria compartida de Miquel Hernández, aventurant-nos legítimament a apel·lar i construir, per senders diversos, opcions artístiques plurals en la seua marcada intergeneracionalitat. Identitats i diferències, per tant, en les poètiques selectives del llenguatge, per a millor reconstruir, si és possible, tantes memòries fragmentades, en el planificat oblit i el rebuig històric –durant dècades, sistemàtic– sota els efectes de la manipulació i la prepotència .

Evidentment, seguim necessitant l'obertura, manteniment i sostenibilitat d'espais d'ús comunitari i comunicatiu, on l'art i la cultura s'arreceren i actuen, on els diàlegs entre imatges i paraules tinguen apropiada efectivitat creativa. No debades el diàleg ha estat sempre, també, la forma privilegiada del pensament crític. I avui, amb aquesta finalitat, s'ha habilitat la Llotja de Sant Jordi, com a idoni reducte ciutadà, per activar artísticament la memòria, a prop del Port d'Alacant, metàfora d'obertura i futur, però també emblemàtic lloc, carregat de connotacions de trampa, desesperança i final. Els bucles de la història segueixen, afortunadament, vius en la seua capacitat pedagògica.

En la meua zigzaguejant experiència, tinc més que constatat que tot muntatge expositiu acaba convertint-se en una paral·lela estratègia d'articular discursos, juntament amb la presència, a més, de les mateixes obres mostrades. Aquest metallenguatge, de vegades summament evident i d'altres, més aviat, subtilment camuflat, conjuga les possibles solucions a les preguntes-clau de *com i què mostrar*. Però si exigim la creativitat, per fugir de la monotonia dels muntatges, mai he deixat caure en sac foradat que la pròpia realització / composició d'una obra, pensada justament per a un esdeveniment d'específic homenatge, exigeix així mateix una hàbil, meditada i original cadena d'opcions selectives / constructives a desplegar pautadament per l'autor de cada obra.

No es tracta d'aportar a l'esdeveniment qualsevol obra, ja existent i potser a l'espera d'assignació en l'estudi de l'artista, tota vegada que l'ocasió exigeix, sens dubte, una sèrie d'adequacions prèvies i d'exercitacions intencionadament convergents

al voltant del tema proposat, mai, en si mateix, mancat d'amplitud: figura històrica, personalitat rastrejada, obra literària, context, rememoracions personals, lectures, llocs, associacions construïdes o troballes propiciades.

D'altra banda, el llenguatge de cada artista hauria de ser, alhora, recognoscible, com encuny de diferenciada personalitat, en les claus de la proposta plàstica / visual presentada. Com a crític d'art, sempre he procurat ancorar les meues funcions professionals entorn de l'estudi de la poètica personal dels artistes. "Poètica" entesa com una mena de caixa negra individualitzada, en la qual cal descobrir –sempre a partir de les obres realitzades, més que en les declaracions complementàries possibles, tampoc desdenyables– tant *un concepte d'art*, *un programa d'intervenció* i *un ideal* de recerques i orientacions operatives. Al cap i a la fi, el llenguatge artístic respectiu es defineix i construeix, en funció d'aquests tres engranatges correlacionats.

Francament, tractant-se, en aquesta conjuntura expositiva i de celebració, d'un poeta tan intensament arrelat a la vida quotidiana, com l'obra de Miquel Hernández, les relacions entre les paraules i les imatges s'assumeixen, almenys en part, com a *leitmotiv* bàsic, encara que mai exhaustivament únic –és clar–, en aquest possible doble itinerari / joc visceral: de les paraules a les imatges & de les imatges a les paraules. De fet, pensem, escrivim, pintem, esculpim, sentim, memoritzem i recordem a partir de les imatges, dels sons, de les paraules que entren / romanen / sorgeixen del nostre entorn existencial i dels seus complexos contextos interrelacionals. Són –tots ells– elements referencials bàsics, per a elaborar les nostres *Weltanschauungen*, les nostres cosmovisions, les nostres interpretacions del món. De fet, construïm bona part dels nostres pensaments a través d'escriptures audiovisuals. D'aquí la potent i revulsiva intersecció existent entre la noosfera i la iconosfera, és a dir entre l'esfera del pensament i l'univers visual contemporani.

Podem, donant un pas més, descriure eficaçment (*Ekphrasis*) les imatges amb paraules, al ritme mateix de la seua percepció i seguiment. De fet, ho fem constantment: descrivim, narrem, expliquem o interpretem. Però també podem rastrejar els fonaments de les paraules, imaginant visualment les seues claus (*Hypotiposis*), amb intensitat i flagrància, donant-los, fins i tot, possibles vides imaginàries. Ambdues estratègies van ser, efectivament, ja exercides de manera àmplia, batejades retòricament i estudiades amb assiduitat, pels grecs, en els orígens de la nostra cultura estètica. Van ser ells els que ens van parlar de *Ekphrasis* i de *Hypotiposis*, de descripcions d'imatges i de visualització imaginària dels continguts de les paraules.

Ha dit, molt eloqüentment, el cineasta i escriptor alemany Alexander Kluge (Halberstadt, 1932) que sempre es bombardeja des de dalt, però que, tanmateix, només es revoluciona des de baix. En aquesta àmplia mostra col·lectiva d'homenatge, dedicada als 75 anys de la mort de Miquel Hernández, al Reformatori d'Adults d'Alacant, volem –conscientment, des d'avall– emfasitzar el pes de la seua històrica i revulsiva memòria, sabent que, en aquesta tasca autoimposada compromesament, per cadascuna de les persones participants en l'exposició, no només hi ha un gest creatiu i un testimoni de reivindicació, darrere de cadascuna de les obres presentades. També hi ha un elevat grau de reflexió i autoconsciència, com per a reconèixer –ampliant aquell *dictum* del professor José María Valverde, ja citat amb anterioritat– la necessitat d'una nova mirada comuna cap al futur, però des d'un passat conegut i recuperat, prèviament i justament.

Tot això, amb la finalitat que siga possible imposar l'exigència d'un reajustament sociocultural imprescindible, de cara a propiciar un principi universal, inscriptible entre els drets i obligacions humans, el respecte i reconeixement universal del qual ja no es pot posposar més: NULLA POLITICA ET NULLA OECONOMIA SINE ETHICA.

Potser siga aquesta la més adequada versió –actualitzada i potent, de cara a les generacions futures– de l'heretada *raó poètica* de Miquel Hernández, 75 anys després, a l'hora de fer viable –insistim, des d'avall– una *poètica de la raó reivindicativa*, capaç de convertir, no sense dificultats, els dubtes, restriccions i desacords en motius i portes per al diàleg, l'entesa i la justificable exigència.

ROMÀ DE LA CALLE

[Paraules per a acompanyar un homenatge a Miquel Hernández]

“Pintada, no buida:
pintada està ma casa”
(Miquel Hernández: “Cançó última”).

José Jiménez ha subratllat, insistentment, que la tècnica n’ha esdevingut el model ideal, el punt de referència de l’art; en diàleg amb les tesis *benjaminianes* sosté que el procés de reproducció tècnica de les imatges en permet la recepció massiva, encara que buit de contingut a l’art en estetitzar la vida. L’experiència estètica es troba, en la contemporaneïtat, en una cruïlla: “no ja avantguarda o tradició. Sinó *compromís* formal i temàtic, amb una nova sensibilitat temporal, amb un ús creatiu (i, en conseqüència, crític) de les imatges. O *desaparició* en la tècnica, fos en eixa unitat tecnicocomunicativa que constitueixen els llenguatges hipereestetitzats de la cultura de masses. En definitiva, estem assistint al necessari naixement d’una *nova moral* de l’activitat artística o a la seua *dissolució*”.¹ Efectivament, l’art bascula entre intents de desmuntar l’*statu quo*, crítiques polítiques, meditacions sobre la identitat i el cos o bé es llança sobre el *kitsch* de forma complaent, repeteix paròdicament els models postavantguardistes o persegueix de forma fetitxista “l’autonomització”. Precisament quan l’intercanvi simbòlic s’ha tornat pràcticament impossible, les mirades crítiques atenen allò artístic com si d’eixe ritual poguera eixir la clau per a escapar-se d’aquesta *glaciació*. “La prosa del món s’ha convertit en una sèrie de banalitats contigües, on l’opacitat substitueix el gruix del negatiu, on el mateix negatiu està banalitzat, mai no sobrepasat, ni tan sols per un colp de teatre que posa fi a la sospita, a la desconfiança crònica que corroeix profundament la credibilitat del fet –interminablement– reproduït, dia rere dia, pàgina rere pàgina”.²

13

La vivència contemporània és la del *no-lloc*, a partir del qual s’estableixen diferents actituds individuals: la fugida, la por, la intensitat de l’experiència o la rebel·lió. La història transformada en *espectacle* llança a l’oblit tot el que és “urgent”. És com si l’espai estiguera atrapat pel temps, com si no hi haguera cap altra història que les notícies del dia o de la vespra, com si cada història individual esgotara els seus motius, les seues paraules i les seues imatges en l’estoc inesgotable d’una inacabable història en el present.³

Més enllà dels discursos funeraris (pagaria la pena de dir notarians) o literalment reaccionaris (ancorats en una “originalitat” d’una certa pràctica artística), és oportú recordar la idea de John Berger que la pintura és una afirmació d’allò visible que ens envolta i que està contínuament apareixent i desapareixent: “possiblement, sense la desaparició no existiria l’impuls de pintar; perquè llavors el visible posseiria la seguretat, (la permanència) que la pintura lluita per trobar. La pintura és, més directament que qualsevol altre art, una afirmació d’allò que existeix, del món físic al qual ha estat llançada la humanitat”.⁴ La *corporeïtat* de la pintura té un potencial expressiu difícilment comparable. Podem pensar que la pintura té una condició d’escenari de l’expressió de la personalitat i la individualitat, proveït, com he indicat, per la seua arrelada naturalesa corporal; en última instància, la pintura pot arribar a comportar-se com una metàfora, fins i tot com l’equivalent de l’activitat sexual i, per descomptat, és el lloc d’una projecció psíquica tremendament enèrgica.⁵ És important subratllar que el pintor no està mai davant d’una superfície blanca,⁶ allí hi ha tota classe d’empremtes i records, els rastres dels (ens) passa. “”

1. José Jiménez: “Oscuros, inciertos instantes” en *Creación*, nº 5, Instituto de Estética y Teoría de las Artes, Madrid, mayo de 1992, p. 17.

2. Remo Guidieri: *El museo y sus fetiches. Crónica de lo neutro y de la aureola*, Ed. Tecnos, Madrid, 1997, p. 27.

3. Cfr. Marc Augé: *Los “no lugares”. Espacios del anonimato. Una antropología de la sobremodernidad*, Ed. Gedisa, Barcelona, 1993, p. 108.

4. John Berger: *Algunos pasos hacia una teoría de lo visible*, Ed. Ardora, Madrid, 1997, p. 39.

5. “Painting at its best can become an expression of personhood and individuality –perhaps their last refuge– to the extent it becomes an original psychic art” (Donald Kuspit: *The Rebirth of Painting in the Late Twentieth Century*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000, p. 2).

6. “És un error creure que el pintor està davant una superfície blanca. La convicció figurativa es deriva d’aquest error: en efecte, si el pintor estiguera davant una superfície blanca, podria reproduir-hi un objecte exterior que en funcionaria com a model. Però no és així. El pintor té moltes coses al cap, o el seu voltant ja està en el llenç, més o menys virtualment, més o menys actualment, abans que comence el seu treball. Todo això està present en el llenç, en qualitat d’imatges, actuals o virtuals. De manera que el pintor no ha d’omplir una superfície blanca, sinó que hauria de buidar, desenrunar, netejar. No pinta, doncs, per a reproduir en un llenç un objecte que funcionaria com a model, pinta sobre imatges que ja estan ací, per a produir un llenç el funcionament del qual invertirà les relacions del model i de la còpia” (Gilles Deleuze: *Francis Bacon. Lógica de la sensación*, Ed. Arena, Madrid, 2002, p. 89).

Vivim en l'era de la *museografia generalitzada* i, tanmateix, no hi ha memòria. Tot el que es manifesta són records banals, petites anècdotes, entremaliadures amb què “matar el temps”. És com si s'haguera perdut la capacitat de produir *successos dotats d'intensitat*, encerclats per un horitzó de tedi. La incredulitat davant els metarelats o la certesa que la modernitat és un projecte inconclús han conduït a un to emocional nostàlgic o bé apocalíptic, signes de la posthistòria. La configuració monumental o antiquària de la història no han estat substituïdes per una perspectiva crítica capaç d'introduir l'experiència artística com un antídote de l'oblit. El procés de l'art *postauràtic*, és a dir, l'esdevenir *massmediàtic* del context estètic, ha produït una deriva o implosió que, moltes vegades, és una recerca de sortides del laberint: l'escultura en el camp expandit, intervencions en espais públics, el qüestionament i l'intent de clausura de l'espai de la representació, el replegament conceptual o l'aparició de la utopia cibernetica.

14

La poesia de Miquel Hernández retorna a la nostra memòria i a la mirada gràcies a l'exposició d'homenatge que se li ret. De manera fragmentària recupere la llima amarga amb “el cop de groc”, la sang que sent la mossegada “d'una punta de si dur i llarg”, el bou nocturn d'aigua i guaret, “els gripaus com convulsos cors”, l'ofesa escuma, els animals de corrosiva pell, el plor pel “company de l'ànima”, els rostolls de difunts, les queixalades a la terra, en un duel terrible, “seques i calentes”, els taüts “ferotges a l'aguait”, el llençol de midó “cosit per la teua mà”, l'olor de la roba i la consciència de l'absència, la figura jove que inevitablement envelleix, les cançons de bressol de ceba que tantes vegades vam recitar a l'escola fa dècades, l'eterna ombra, les “passions del dol” i la “foscor de la rancúnia absoluta”. Miquel Hernández és alguna cosa més que centenari, té, en la nostra memòria emocionada, el to d'allò veritablement clàssic. La seua honestat poètica i la seua profunditat humana van anar sempre de la mà del seu compromís polític indestructible. En els seus versos intensos i inoblidables batega la temporalitat que es repeteix, en què entreteixeix bellesa i dolor, per parlar-nos d'uns altres temps en què potser la misèria puga reconciliar-se. La recerca de la poesia que viu en la tensió i l'escissió entre el so i el sentit, entre la sèrie semiòtica i la semàntica. La rima no és cap altra cosa que una “dislocació”.⁷

“Sóc una oberta finestra que escolta, / per on veure tenebrosa la vida”, escriu Miquel Hernández. Cal afrontar el complet estranyament del món. Fa temps que estem al búnquer o a la cripta,⁸ on podríem trobar més que una al·legoria o materialització de la llibertat, una *indecisió* o, per ser més (psico)físic, una *claustrofòbia intolerable*.⁹ Virilio ha apuntat que, en època de globalització, tot es juga entre dos temes que són, també, dos termes: *forclusió* (*Verwerfung*: ‘rebuig’, ‘denegació’) i exclusió o *locked-in syndrom*.¹⁰ Sabem que el pessimisme o el gest apocalíptic són, en certa manera, gratuïts i que formen part de la mateixa mentalitat bunqueritzada que es nega a lliurar-se als trajectes de l'*a fora*.

Podríem entendre que l'exposició d'homenatge a Miquel Hernández té tant el caràcter d'un “homenatge” o una rememoració poètico-plàstica perquè comporta la creació d'una *estança*, en el sentit mètric però també com a metàfora d'un espai

7. “Totes les instàncies de la poesia participen d'aquesta no-coincidència, d'aquest cisma entre el so i el sentit: la rima no menys que la cesura. Què és la rima sinó la dislocació entre un esdeveniment semiòtic (la repetició d'un so) i un altre de semiòtic, que induïx la ment a exigir una analogia de sentit allí on no pot trobar més que una homofonia?” (Giorgio Agamben: “El final del poema” en *El final del poema. Estudios de poética y literatura*, Ed. Adriana Hidalgo, Buenos Aires, 2016, p. 250).
8. “El fenomen de la incorporació criptica, descrit per Abraham i Torok, ha sigut revisat per Jacques Derrida en el text *F(u)ori*, en el qual aporta llum sobre la singularitat d'un espai que es defineix al mateix temps com a extern i intern: la cripta és, per tant, “un lloc *comprimit* en un altre, però d'aquest mateix rigorosament separat, aïllat de l'espai general per mitjà de parets, un recinte, un *enclavament*”: eixe és l'exemple d'una “exclusió intestina” o “inclusió clandestina” (Mario Perriola: *L'arte e la sua ombra*, Ed. Einaudi, Torí, 2000, p. 100).
9. “La disponibilitat general causarà una claustrofòbia intolerable; l'exces d'opcions serà experimentat com la impossibilitat d'elegir; la comunitat participant directa universal exclourà cada vegada amb més força aquells incapacitats de participar-hi. La visió del ciberespai obrint la porta a un futur de possibilitats infinites de canvi il·limitat, de nous òrgans sexuals múltiples, etc., etc., amaga el seu oposat exacte: una imposició inaudita d'estupidesa radical. Aleshores, això és la Realitat que ens espera, i tots els esforços de simbolitzar això real, des de l'utòpic (les celebracions *New Age* o “desconstruccionistes” del potencial alliberador del ciberespai), fins a allò més foscament diatòpic (la perspectiva del control total a les mans d'una xarxa computeritzada pseudodivina...), són només això, és a dir, uns altres intents d'evitar la vertadera “fi de la història”, la paradoxa d'un infinit molt més sufocant que qualsevol confinament actual” (Slavoj Žižek: *El acoso de las fantasías*, Ed. Siglo XXI, México, 1999, p. 167).
10. “El *locked-in syndrom* és una patologia neurològica rara que es tradueix en una paràlisi completa, una incapacitat de parlar, però conservant la facultat de la parla i la consciència i la facultat intel·lectuals perfectament intactes. La instauració de la sincronització i del lliure intercanvi és la comprensió temporal de la interactivitat, que interactua sobre l'espai real de les nostres activitats immediates acostumades, però abans que res sobre les nostres mentalitats” (Paul Virilio en diàlego con Sylvère Lotringer: *Amanecer crepuscular*, Ed. Fondo de Cultura Económica, México, 2003, p. 80).

habitable per a la imaginació.¹¹ Enfront de la “bunquerització”, la poesia de Miquel Hernández obre una finestra a la bellesa i a l’amor, ofereix un llampec d’esperança fins i tot quan el destí és dramàtic i la mort ho rosegua tot. No oblidem en l’“Elegia” a Ramón Sijé com s’arriba a “besar la calavera” o la impressionant “Canción del esposo soldado” amb l’evocació de la dona “morena de altas torres, alta luz y ojos altos”, l’esposa embarassada que és, per al poeta, espill de la seua carn. Entre l’origen de la vida i la desaparició, la poesia ofereix *detalls amorosos*.

“Què és la poesia? Afortunadament –afirma Adam Zagajewski–, no ho sabem ben bé i no necessitem saber-ho de manera analítica; cap definició (i n’hi ha tantes!) és capaç de formalitzar aquest element de la natura. Jo tampoc no tinc ambicions definidores. No obstant això, resulta atractiu contemplar la imatge de la poesia en el seu moviment “entre” –la poesia com un dels vehicles més importants que ens transporten cap amunt– i descobrir que el fervor precedeix la ironia. El fervor, l’ardent cant de l’ocell al qual responem amb el nostre cant propi ple d’imperfeccions. Necessitem la poesia igual que necessitem la bellesa (tot i que diuen que a Europa hi ha països on aquesta última paraula està terminantment prohibida). La bellesa no és per als estetes, la bellesa és per a tot aquell que cerca un camí seriós; és una crida, una promesa, tal vegada no de felicitat –com volia Stendhal–, pero sí d’un gran pelegrinatge etern”.¹² En les pintures i escultures de l’exposició d’homenatge a Miquel Hernández (amb peces que van des de l’abstracció fins a la figuració, d’allò objectual als retrats que fan que reaparega el rostre del poeta) succeeix alguna cosa i no més bé el no-res; la trobada amb el sublim té quelcom d’espurna o de centelleig, allò que esperem en eixe moment sense cronologia és l’*adveniment de la poesia*. Eixe un *calfred metafísic*,¹³ propi del sentiment sublim, ens deixa, en tots els sentits, sense paraules: és la presència, amb la seua foscor, luxe i silenci allò que ens invita a aturar-nos-hi.

En una materialització del canònic *ut pictura poiesis*, l’exposició d’homenatge a Miquel Hernández que vaig poder veure al Museu d’Art Contemporani de la Universitat d’Alacant i que es presenta, en una versió ajustada, a Alcoi, és un exemple d’*esperança i confiança en el poder transformador de l’art*, una memoració d’un poeta en el qual la tristesa en temps de guerra no deixa d’estar travessada per l’mor que té, literalment, caràcter pregnant. No hi ha art sense tenir present el desig de l’altre que, valga la insistència, engega el desig. No hi ha experiència artística sense un tremolor emocional.¹⁴ Agamben ha assenyalat que “poeta és aquell que, amb la paraula, genera la vida”. Arribem Llegamos al final del vers¹⁵ i volem recomençar el pelegrinatge per l’“estança”. Miquel Hernández, “me llamo barro aunque Miguel me llame”, és una finestra oberta que escolta sense perdre de vista la tenebrosa vida: “Pero hay un rayo de luz en la lucha / que siempre deja la sombra vencida”. Al mig de la *gran soledat*, les estances de l’art ofereix refugi i ens recorden que necessitem passió o, encara millor, donar curs al cor que com va escriure eixe poeta (assassinat pels bàrbars que pretenien imposar la seua sòrdida idea de la “pàtria”) és la força “que eixampla l’estreta negror”.

15

FERNANDO CASTRO FLÓREZ

11. Dant en *De vulgari eloquentia* (II, 9) defineix la cançó per mitjà dels seus elements constitutius, oposa la *cantio* (canción) com a unitat de sentit a les *stantiae* (estances) com a unitat purament mètrica: “Referent a això, s’ha de saber que aquest vocable (estança) es va establir solament respecte de l’art, és a saber, com si hi estiguera contingut tot l’art de la cançó. I es va anomenar estança, això és, una gran mansió o un receptacle de tot l’art. Perquè, així com la cançó és el refugi de qualsevol sentit, així l’estança alberga tot l’art; i no és lícit a les estances següents abrogar quelcom de l’art, sinó tan sols invertir l’art de l’estança que antecedeix”.
12. Adam Zagajewski: “En defensa del fervor” en *En defensa del fervor*, Ed. El Acanilado, Barcelona, 2005, pp. 26-27.
13. “Val a dir que avui hem d’entendre el sublim d’una altra manera; cal despulgar aquesta noció de la seua pospositat neoclàssica, de la seua inflor alpina, de la seua exageració teatral; avui, el sublim és en primer lloc una experiència del misteri del món, un calfred metafísic, una gran sorpresa, un enlluernament i una sensació d’estar prop de l’inefable (naturalment, tots aquests calfreds han de trobar una forma artística)” (Adam Zagajewski: “Observaciones acerca del estilo sublime” en *En defensa del fervor*, Ed. El Acanilado, Barcelona, 2005, pp. 43-44).
14. Giorgio Agamben, comentant el vers de Dant “l’artista/ ch’a l’abito de l’arte ha man che trema” (*Paradis XIII, 77-78*), assenyalava que la llengua de l’artista –com el gest de l’artista– és un camp de tensions polars, els extrems del qual són l’estil i la manera. “L’hàbit de l’art” és l’estil, la possessió perfecta dels seus mitjans propis, en què l’absència del foc és assumida de forma peremptòria, perquè tot està en l’obra i res no li pot faltar. No hi ha, no hi ha hagut mai misteri, perquè sempre ha estat exposat, ací, ara i per sempre. Però eixe gest imperiós ocorre, de tant en tant, com un tremolor, quelcom com una íntima vacil·lació on l’estil s’escapa sobtadament, els colors s’esvaeixen, les paraules balbucegen, la matèria esdevé grumolosa i es desborda. Eixe tremolor és la manera en què, en la despossessió de l’hàbit, es mostra una vegada més l’absència i l’excés de foc” (Giorgio Agamben: “El fuego y el relato” en *El fuego y el relato*, Ed. Sexto Piso, Madrid, 2016, p. 16).
15. “He proposat [...] anomenar *versura*, del terme llatí que indica el punt en què el forcat arriba al final del solc i fa la volta, aquest tret essencial del vers, que, potser justament per la seua evidència, ha romàs sense ser anomenat pels moderns” (Giorgio Agamben: “El final del poema” en *El final del poema. Estudios de poética y literatura*, Ed. Adriana Hidalgo, Buenos Aires, 2016, pp. 251-252).

COMISSIÓ CÍVICA D'ALACANT PER A LA RECUPERACIÓ DE LA MEMÒRIA HISTÒRICA

D'alguna manera, tota exposició d'art plàstic és una finestra oberta al món o als mons que creen i recreen els artistes, oferint-nos les seues particulars mirades en l'esdevenir de la vida, a la seua essència i a les seues circumstàncies, a la seua poesia i al seu dramatisme. A través de la gestualitat que concreten els seus pinzells o donant forma a la matèria amb les seues mans i el seu instrumental traspassen el moviment o la quietud inerta, els capturen i ens commouen fins a emocionar-nos. Açò és, també, l'exposició que divulga aquest catàleg: un calidoscopi que mostra les perspectives plurals amb que desenes d'artistes concreten les sensacions, els sentiments, els pensaments o les vivències que els ha suggerit la vida i obra d'un poeta universal, Miquel Hernández.

16 Alguns han dipositat la seua mirada en motius poètics com la naturalesa i les forces tel·lúriques, tots dos impulsos permanents en la seua obra. Uns altres han reparat en el dolor i en l'amor, entès moltes vegades com a sofriment, que expressen els seus versos. Tercers han emfatitzat la dimensió social de la seua poesia, la seua exaltada denúncia de les desigualtats, de la pobresa, de la injustícia social. Finalment, uns altres han reparat en aspectes tan contradictoris i dramàtics de la poesia de Miguel com són l'amistat i la guerra. Tot l'univers vital, tota la fantasmagoria '*hernandiana*' es compendia en aquestes generoses i solidàries mirades plàstiques que, com el van ser la seua vida i els seus poemes, també són sinceres i autèntiques, sensorials, a voltes metafòriques i, en ocasions, fins a audaces. Mirades que, com ens va ensenyar el poeta, han aconseguit harmonitzar encertadament l'arrelament popular i les tècniques sofisticades, l'emoció i la densitat expressiva.

La Comissió Cívica d'Alacant per a la Recuperació de la Memòria Històrica agraeix els organitzadors de l'Exposició l'oportunitat que li ofereixen per a mostrar amb aquestes breus línies el seu suport i reconeixement a una iniciativa tan rellevant, que és concomitant amb una de les seues principals línies d'actuació: difondre la vida i obra de Miquel Hernández i aconseguir l'anul·lació de la seua condemna a mort i, per extensió, de les de totes les víctimes dels judicis sumaríssims dels tribunals franquistes.

Iniciatives com la qual anuncia aquest esplèndid catàleg, que sintetitzen la generositat i la solidaritat de tants artistes plàstics, són estímuls per a continuar en la nostra obstinació de rescatar de l'oblit oficial els llocs de la memòria en la ciutat d'Alacant i coadjuvar a recuperar la memòria històrica dels esdeveniments sistemàticament oblidats o tergiversats durant la Dictadura. És el nostre propòsit seguir treballant per a assegurar el deure de no oblidar que tenen els pobles i les institucions democràtiques, i per a reivindicar el dret a la veritat, a la justícia i a la reparació de les víctimes i de les seues famílies. De la mateixa manera, continuarem lluitant pel foment en la societat de valors com la pau, la tolerància, la justícia, la llibertat i la solidaritat.

EXPOSICIÓ «SETANTA-CINC PER SETANTA-CINC» A MIQUEL HERNÀNDEZ

«On es perd l'interès, també es perd la memòria» deia Goethe. És amb aquest pensament i conscients que si aquesta es perd, podem extraviar el futur. I, profundament convençuts que la democràcia no es pot construir sobre l'oblit, aquest any, el setanta-cinqué de la mort del nostre poeta Miquel Hernández, al Reformatori d'Adults d'Alacant, molts sectors sensibles de la societat, associacions com la Comissió Cívica, entitats, artistes..., en un intent de recuperar la història manipulada i sistemàticament ignorada, hem coincidit per visualitzar i rescatar de l'oblit la figura del nostre poeta i de tanta gent injustament ignorada.

Volem rescatar de l'oblit la nostra cultura, tantes vegades menyspreada, i tanta gent oblidada: músics, artesans, escriptors, poetes, artistes, col·lectius... Cal, doncs, rescatar i recuperar el nostre estimat País Valencià, intencionadament desvertebrat.

Aquesta exposició a la Llotja d'Alcoi és la nostra contribució com a artistes, i ho volem fer des del nostre propi llenguatge: des de l'art.

El caràcter didàctic de la mostra conjunta dels treballs de tants artistes és, per ella mateixa, un homenatge a la solidaritat. I encara ho és més el doble esforç que se'ls hi ha demanat, perquè acompanyaren la seua obra amb un text adjunt per a explicitar els «disparadors creatius» o els texts i poemes de Miquel Hernández que els han motivat, per a apropar la seua visió artística a la societat i subministrar unes certes «claus interpretatives» que ajuden l'espectador a la comprensió de les obres.

CARME JORQUES ARACIL

Comissaria

Volem expressar el nostre agraïment a les organitzacions, institucions i persones que s'esmenten a continuació per la generositat i el suport que habitualment ofereixen i, especialment, pel seu suport per dur a terme aquesta exposició "*Setanta-cinc per setanta-cinc*" a la Llotja de San Jordi d'Alcoi: Càtedra Antoni Miró d'Art Contemporani, Vicerectorat de Cultura, Esport i Llengües de la Universitat d'Alacant, Regidor de Cultura de l'Ajuntament d'Alacant, Hereus de Miquel Hernández, Romà de la Calle, Fernando Castro, Bernabé Gómez, Josep Maria Baldaquí Escandell, Aitor Larrabide de la Fundación Miquel Hernández d'Oriola, Ernest Caparrós, Luis Pesquera i Obdulia, Paco Moreno i Salud, Antonio Ponzoda, Rafael Torregrosa Alemany, Vicente Carrasco, Paco Moreno, José Joaquín Pérez i als fotògrafs Salvador Galán i Isabel Rico...; i a tots els que han participat en diferents moments de l'organització. Finalment, volem testimoniar un especial reconeixement als artistes per la seua generositat i el seu compromís amb la recuperació de la memòria històrica i democràtica.

El 13 de setembre del 1991, convocats per l'amic Sixto Marco d'Elx, acudirem a un dinar de "treball" a Santa Pola, Arcadi, Soria, Castejón, Azorín i jo. Parlem de l'homenatge a Miquel Hernández.

Després d'escoltar diverses propostes, vaig plantejar allò dels «50 anys, 50 artistes i 50 obres», de 50 x 50 cm, que els autors donaríem per a crear una col·lecció estable i permanent amb seu a Oriola, la qual cosa va tindre una favorable acollida gairebé immediata i vàrem quedar que Arcadi Blasco i jo, que formàvem part de la Junta Rectora de l'Institut de Cultura Gil-Albert, ho proposaríem en la propera junta. En el mateix dinar ja vàrem quedar que Arcadi faria de comissari i jo m'encarregaria del disseny de catàlegs, carpetes de postals, cartells, edicions, i Azorín estamparia en el seu taller una carpeta de gravats dedicats a Miquel Hernández. També hi proposàrem noms d'artistes que serien convidats a participar-hi i ens repartírem la gestió entre nosaltres. Com que la llista hauria estat inabastable, optàrem per triar només artistes de la nostra zona lingüística i cultural, que era la de Miquel Hernández. Així, tots els participants serien valencians, catalans o balears o gent que vivíem aquí units per una cultura, una llengua, una mar i unes terres des de bell antuvi, la Mediterrània.

La col·laboració i patrocini de l'Institut Joan Gil-Albert de la Diputació d'Alacant, de la CAM, la bona disposició de la Fundació M. Hernández d'Oriola i d'altres entitats que van anar afegint-se al projecte va ser encomiable.

El 26 de març del 1992, s'inaugurava l'Homenatge a Miquel Hernández «50 x 50» al Museu d'Art Contemporani d'Elx. En els darrers mesos i anys es produïrien una gran quantitat de mostres per tot l'Estat com ja havia passat uns anys abans, concretament en 1976 en l'Homenatge dels Pobles d'Espanya a Miquel Hernández, en què caldria destacar les múltiples edicions de serigrafies dedicades al poeta i la producció de murals al barri de Sant Isidre d'Oriola, amb la participació de nombrosos artistes, tasca que s'ha recuperat recentment, amb la qual cosa s'ha enriquit el patrimoni local i la memòria del gran poeta oriolà. Ara en aquest 75é aniversari seria el moment de recuperar aquella aspiració d'un grup d'artistes i convertir-la en realitat.

ANTONI MIRÓ, Alcoi 2017

A M I Q U E L H E R N À N D E Z

PARTICIPANS

AGUILERA CIRUGEDA, ELENA
AIS, JOAN
ALEDÓN CUESTA, IMMACULADA
ÁLVAREZ, CRISTINA
ARRÁEZ PÉREZ, OMAR
AZORIN, PEPE
BALLESTA CAMPELLO, ANTONI
BALSALOBRE, DOLORS
BLASCO, ARCADÍ
CALVO, XAVIER
CANDELA VICEDO, MARIUS
CARRILLO VALERO, ADRIANO
CASTEJON, JOAN
CHANA, MARÍA
COEYMANS, MICHEL
FERRÁNDEZ AZORÍN, CAIETÀ
FRANCÉS, FUENCISLA
FUENTE, RICARD
GARCÍA GARCÍA, XAVI
GARCÍA MASANET, SEGUNDO
GARCÍA PAN, ANNA
GÁZQUEZ, DIONÍSI
GIMENO, PEPE
GINESTAR, JOSEP
GUILLÉN RAMÓN, JOSÉP MANUEL
HERAS, ARTUR
HERNÀNDEZ GARCÍA, RAFAEL
JORQUES ARACIL, CARME
LASTRES, EDUARD
LLORENS FERRI, RAFAEL
LÓPEZ, RATE
LORENZO, XAVIER
MAESTRO LOZANO, RAFAEL
MARCO HERNÀNDEZ, PEDRO
MARTÍ QUINTO, RAFAEL
MARTINEZ GARCÍA, ALEXANDRE
MARTÍNEZ NADAL, JOAN CARLES
MARZAL CANÓS, JAUME

MASANET, AURÈLIA
MENA SELLÉS, ALICIA
MICHAVILA, CARME
MICHAVILA, JOAQUIM
MIRÓ, ANTONI
MONTEAGUDO, ENCARNA
MORILLAS, FAUST
MUIÑO, PERE
MULÀ, MARIADOLORS
MUS, EVA
NAVARRO FERNÁNDEZ, ANTONI
NEBAUER URBAN, GERLINDE
NOGUEROL, MARTÍ
PAREDES, MARISA
PASTOR MILLET, XAVIER
PERCEVAL GRAELLS, MARÍA
PÉREZ CARRIÓ, RAMÓN
PÉREZ SEGURA, SOL
PINILLA JOVÉN, LLUÍS
PIQUERAS, PEPE
PIZANO ROVIRA, ELVIRA
PLANELLES GUARINOS, JOAQUÍM
RAYOS MENÁRGUES, PEPE
RICO MARTÍN, JOSÉP LLUÍS
RICO, ISABEL
RODES, VICENT
ROJO BARBA, XAVIER
ROMERO CARENAS, CONCHI
RUBIO TARIFA, VICENT
SALA, PILAR
SILVA, HORACI
SILVESTRE, MANOLO
TRENADO, CARMELO
URBAN, RAMON
VALERO, AURORA
ZUAZO, JESÚS
ZURITA ALVAREZ, EMILI

ELENA AGUILERA

Para siempre en el centro del jardín. Látex sobre tela sense bastidor, 75x75

Sense títol. Collage i tècnica mixta, 75x75

JOAN AIS

IMMACULADA ALEDÓN

AL MEU VENTRE de Vides en construcció. Mixta. Brodat, grafit, acrílic sobre feltre 88x82

Amb tres ferides, la de l'amor, la de la mort, la de la vida. Mixta, ecolines, pigments naturals i acrílic sobre llenç, 75x75 **CRISTINA ÁLVAREZ**

OMAR ARRÁEZ

Terra cremada. Mixta: carbó, clarió i argila blanca sobre ceràmica, suport de fusta, 75x75

A Miguel Hernández. Sanguina i barra seca, 75x75

PEPE AZORIN

A. Ballesta-2016

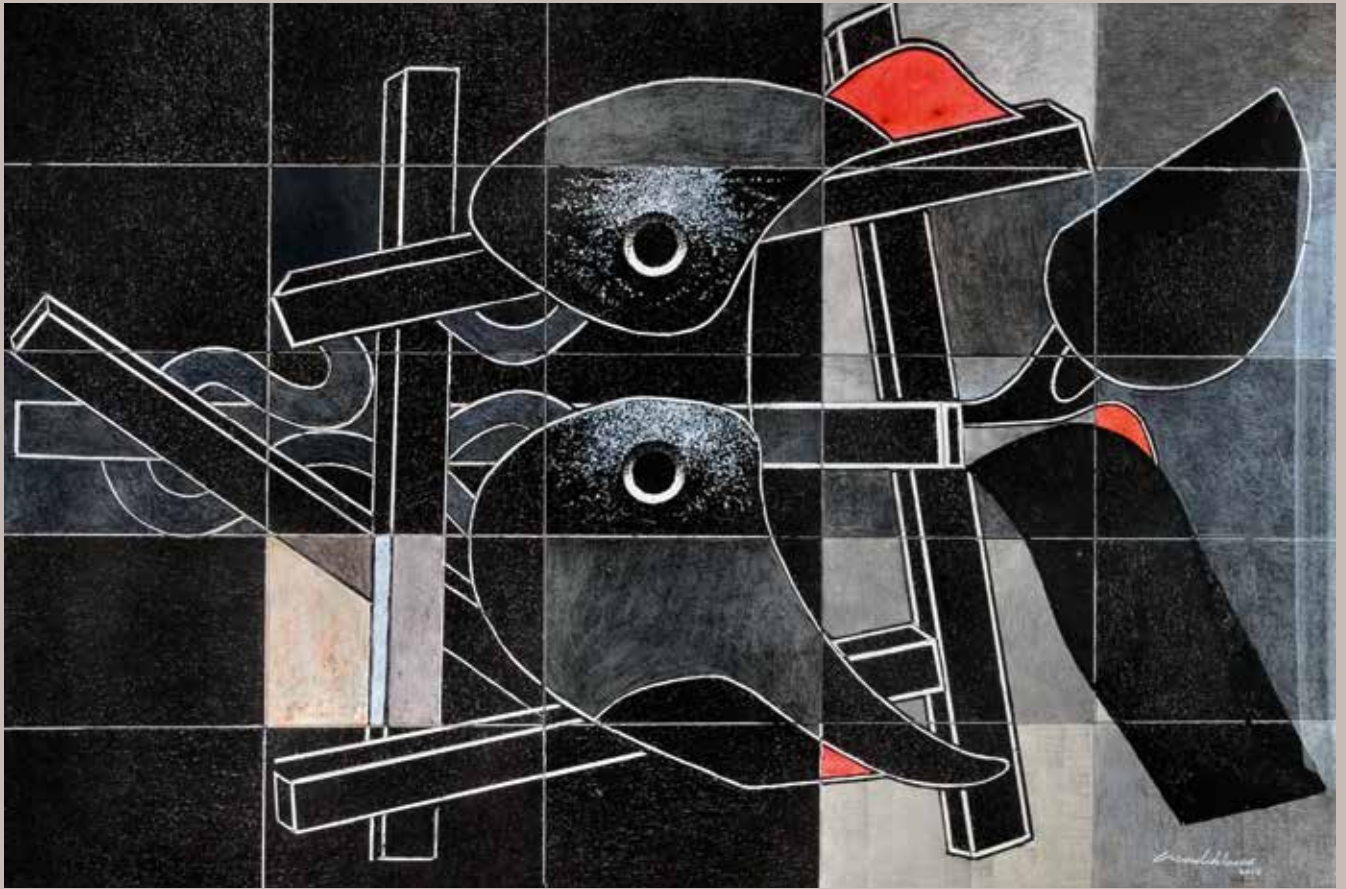
ANTONI BALLESTA

Per què et vas deixar matar? . Oli sobre lli, 80x80

L'empremta i la Paraula. Collage sobre paper, 75x75

DOLORS BALSALOBRE

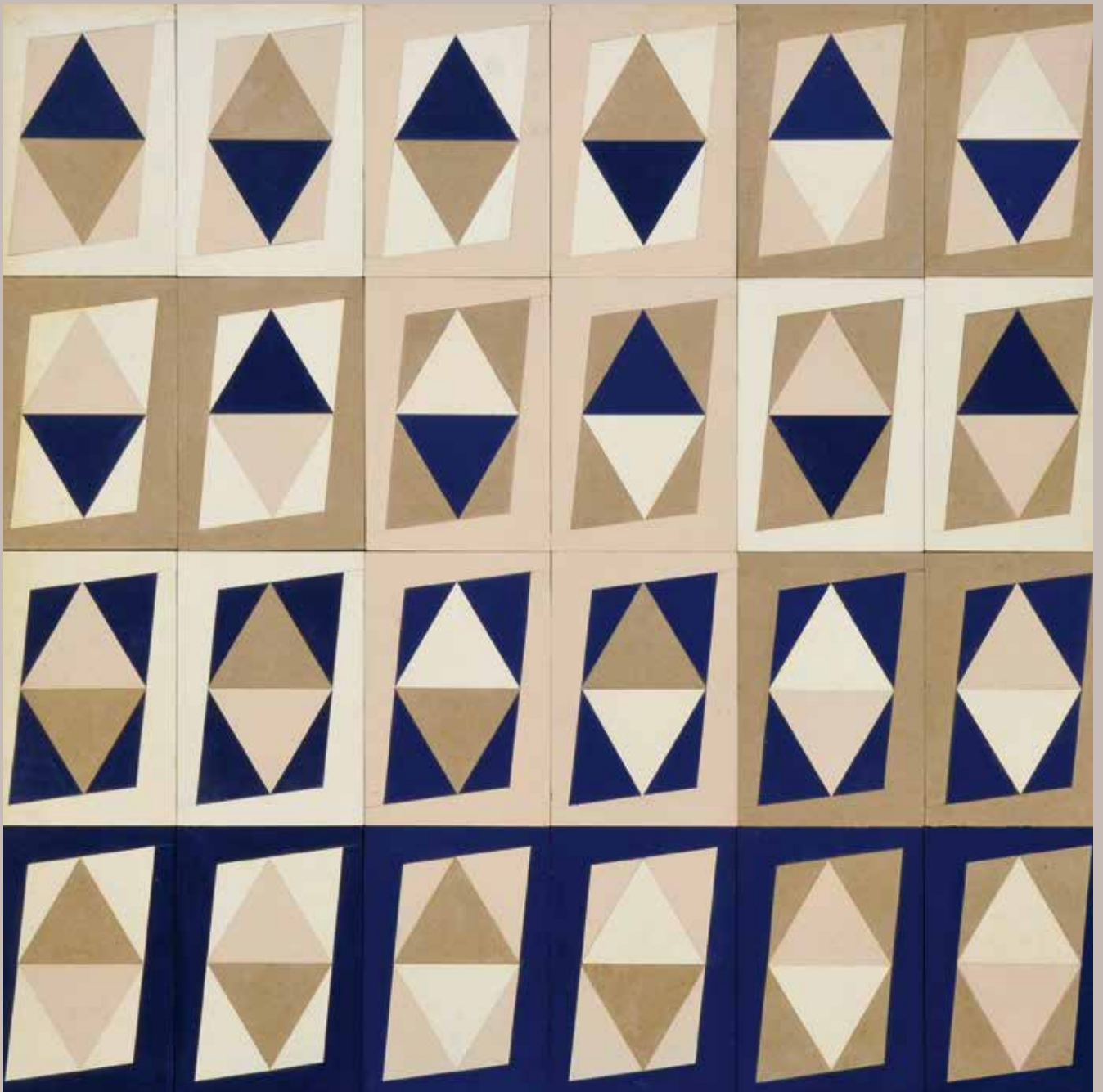
ARCADI BLASCO

Aladre. Dibuix, 90x60

Aquest raig ni cessa ni s'esgota. Acrílic sobre llenç, 80x80

XAVIER CALVO

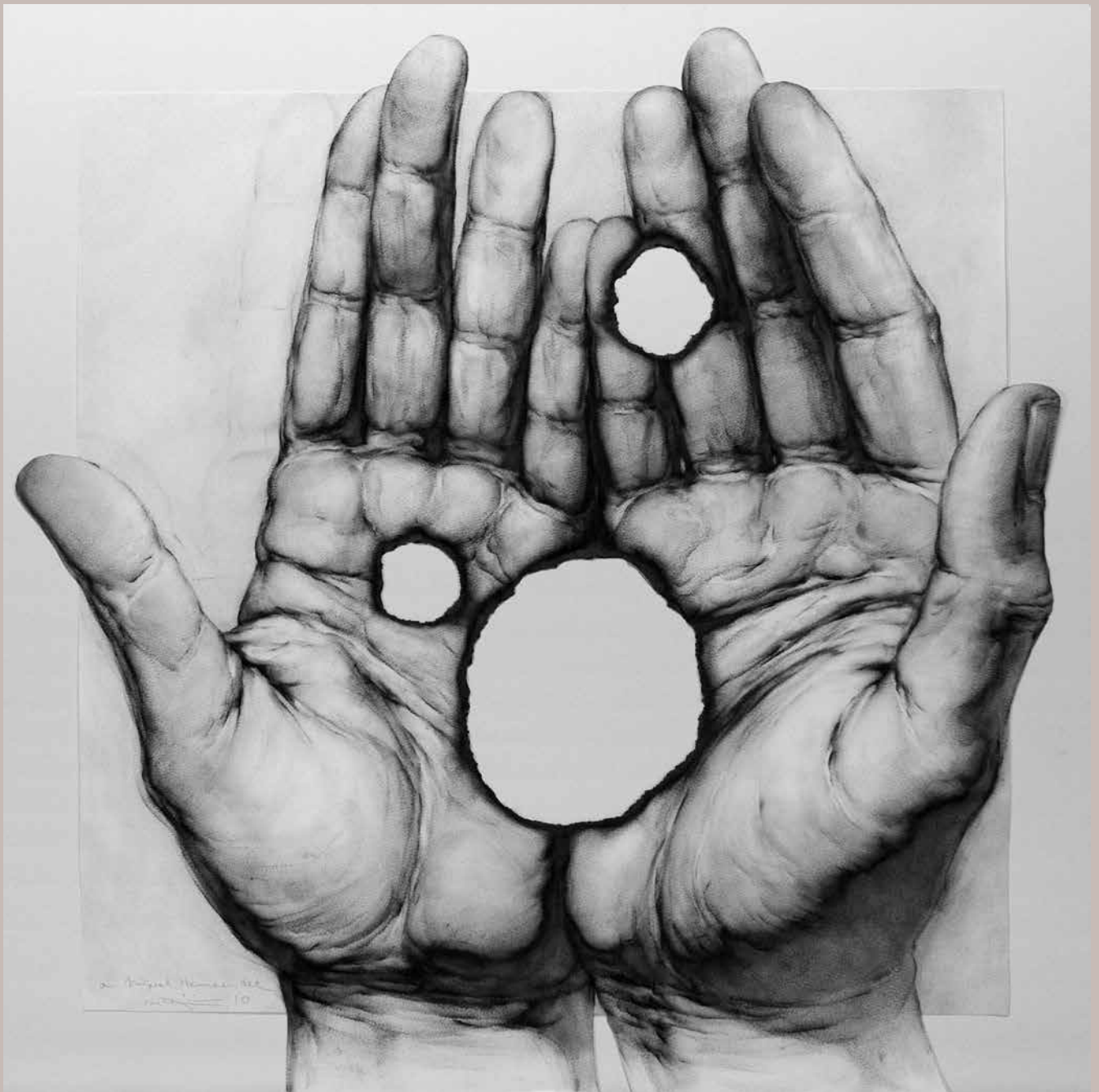

MARIUS CANDELA

Permutacions. Collage sobre taula, 100x100

Ombres de l'absència. Xapa policromada, 82x82 ADRIANO CARRILLO

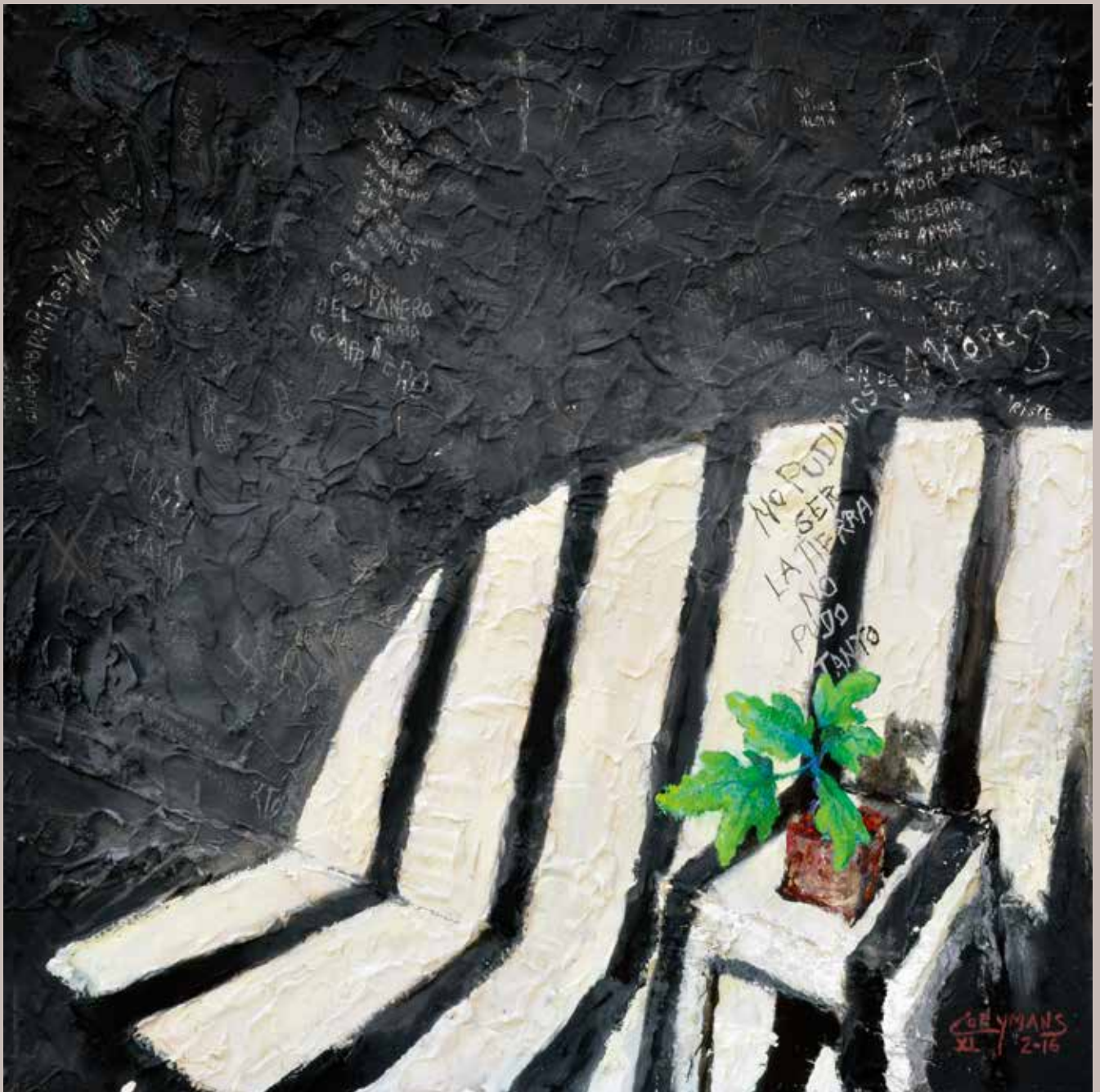
JOAN CASTEJÓN

Les tres ferides a Miguel Hernández. Cera sobre paper, 100x100

S/T. Acrílic sobre llenç, 80x80

MARÍA CHANA

MICHEL COEYMANS

No va poder ser, la terra no va poder tant. Mixta, 80x80

El món del revés. Poliestirè expandit, ferro, paper i tela, 175x60x40. Fotografia.

CAIETÀ FERRÁNDEZ

FUENCISLA FRANCÉS

Destrució. Tela sobre tela. Oli, 75x75

Em dic fang. Mixta sobre calabó, 75x75

RICARD FUENTE

XAVI GARCÍA

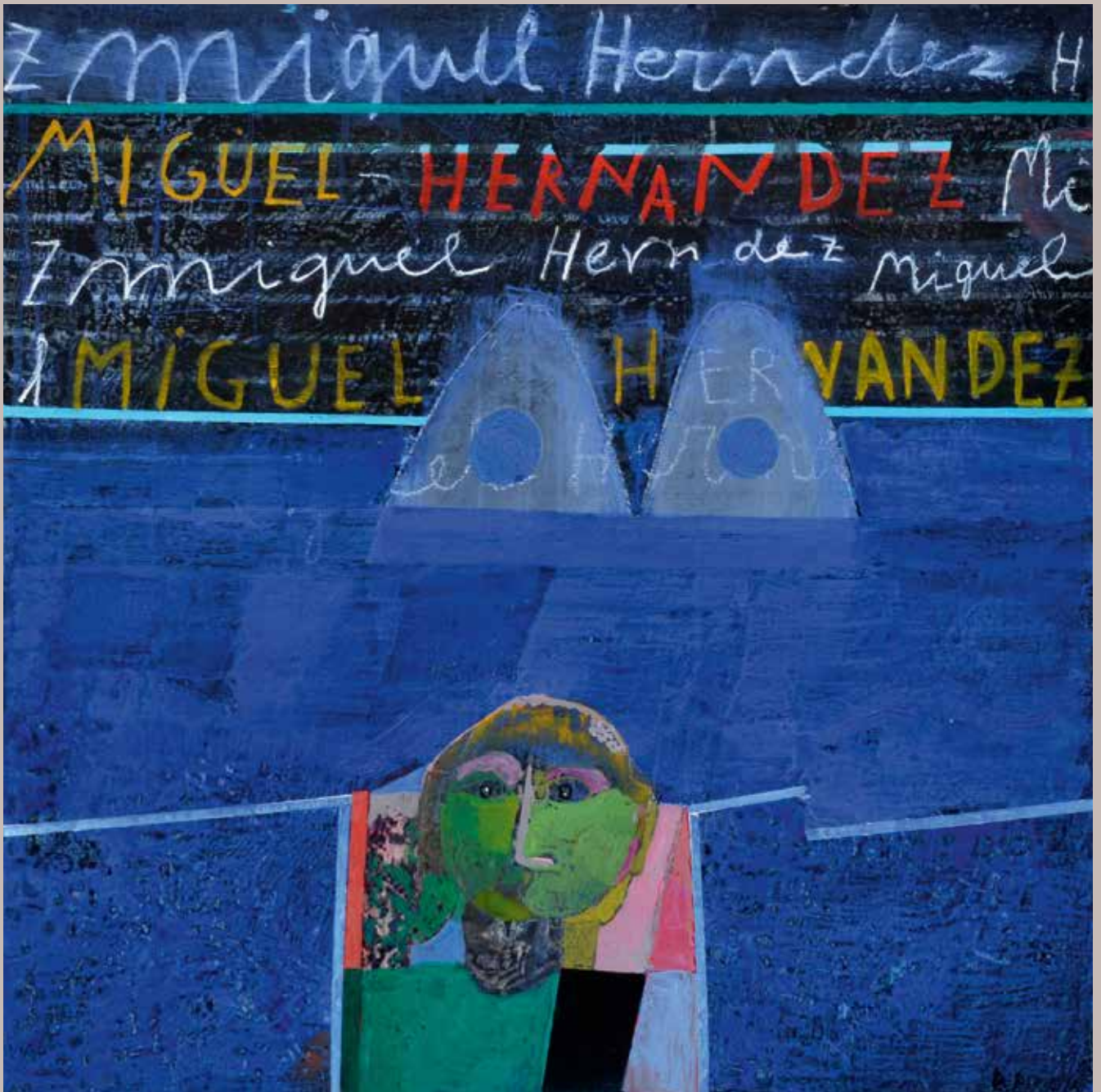
A Miguel Hernández. Mixta cera-acrílic sobre llenç, 75x75

39

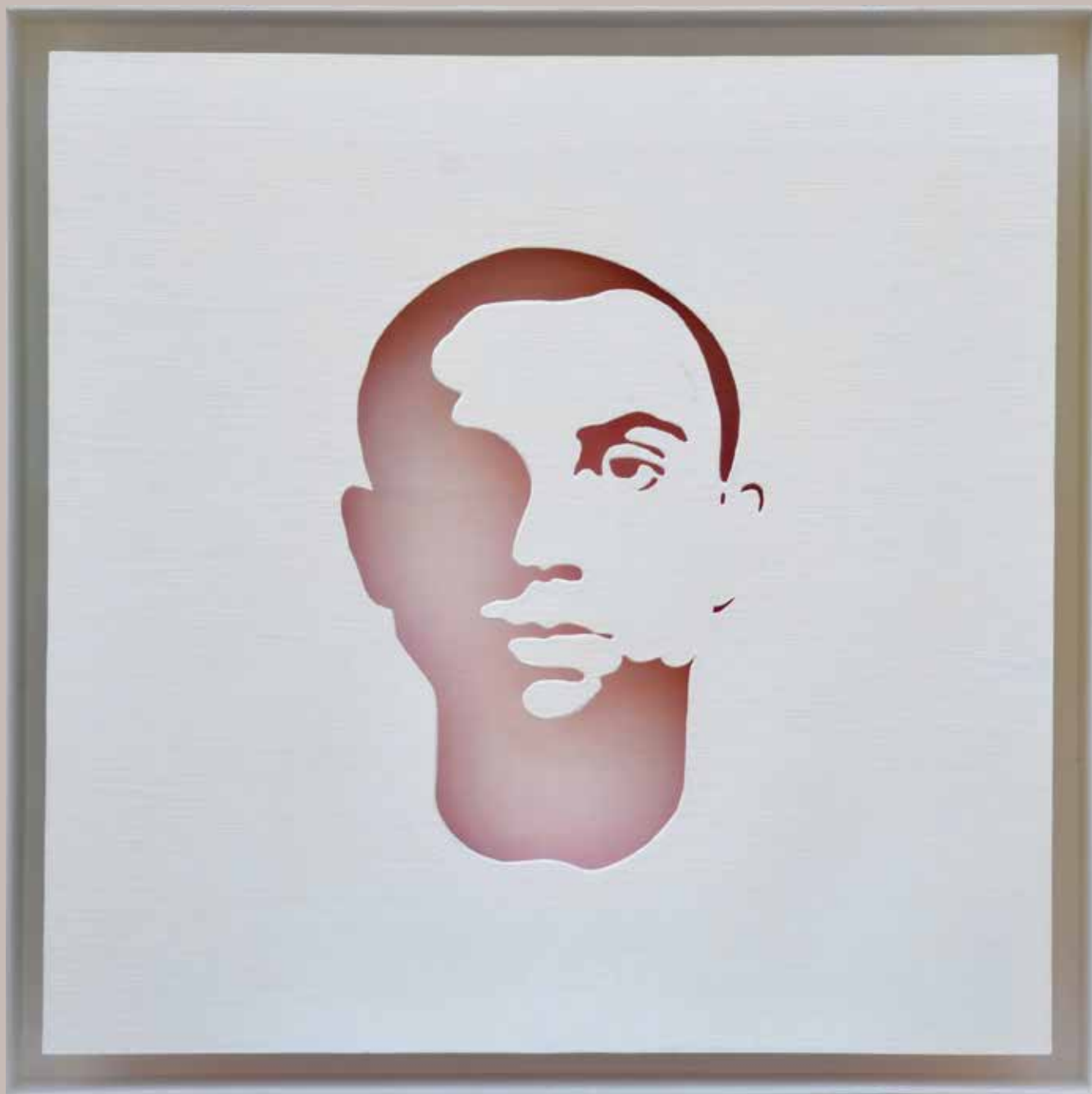
Paisatge poètic. Acrílic i pastel sobre taula, 80x90

SEGUNDO GARCÍA

ANNA GARCÍA PAN

Xiqueta i pissarra. Acrílic sobre taula, 75x75

Homenatge a Miguel Hernández. Mixta sobre taula, 75x75

DIONÍSI GÁZQUEZ

PEPE GIMENO

... no li lligaràs l'ànima. Acrílic sobre llenç, 80x80

A Miguel II. Incisions de radial, acrílic sobre xapa branqueta d'ametller de bronze, 75x75

JOSEP GINESTAR

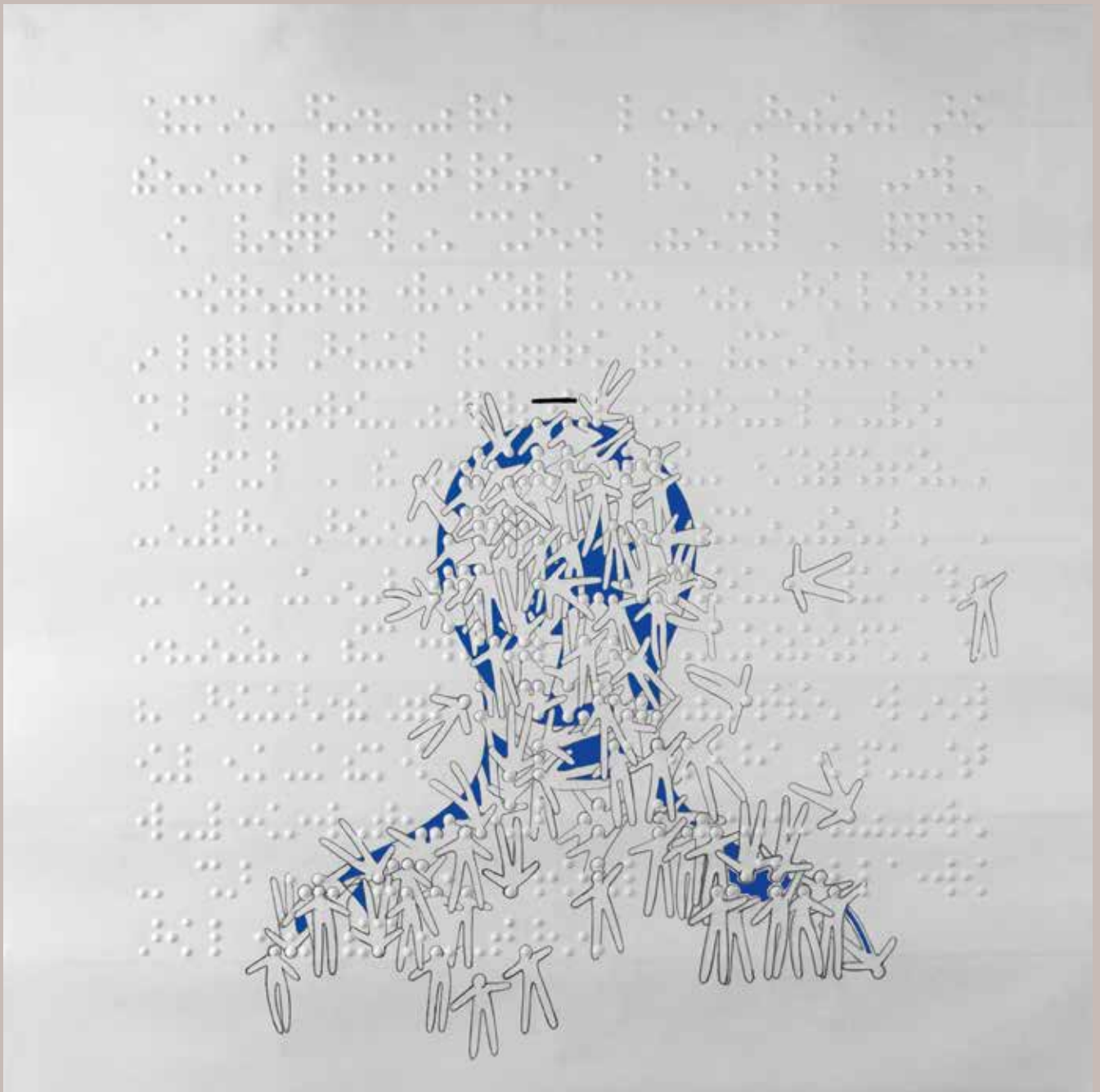
JOSÉP MANUEL GUILLÉN RAMÓN

La pluja. Làtex i pigments, 80x80

Apuntar alt. Pintura i bambú sobre paper, 85x60

ARTUR HERAS

RAFAEL HERNÁNDEZ

La paraula habitada per Miguel Hernández. Gofratge - tremp i llapis grafit sobre paper super alfa. 74x79

Arqueologia de poemes d'amor i mort. Mixta relleus fusta sobre ocumé i vitrina, 80x80

CARME JORQUES

EDUARD LASTRES

Església d'Elx per un homenatge. Tècnica mixta 70x90

49

Homenaje a Miguel Hernández. Oli-collage sobre tauler, 75x75

RAFAEL LLORENS FERRI

LÓPEZ, RATE

Límits de la cendra. Oli sobre llenç, 80x80

XAVIER LORENZO

RAFAEL MAESTRO

Sonall. Escultura «objeto». 15x19x5

Melics de creilles. Grafit i aquarel·la sobre cartó, 80x80

PEDRO MARCO

RAFAEL MARTÍ QUINTO

Finestra blava i fang. Mixta, 73x50

Elegia. Oli sobre fusta i policarbonat, 80x80.

ALEXANDRE MARTINEZ

JOAN CARLES M. NADAL *Trencaclosques de foc*. Acrílic sobre alumini, 100x47x24

El xiquet jover. Mixta sobre tela, 80x80

JAUME MARZAL

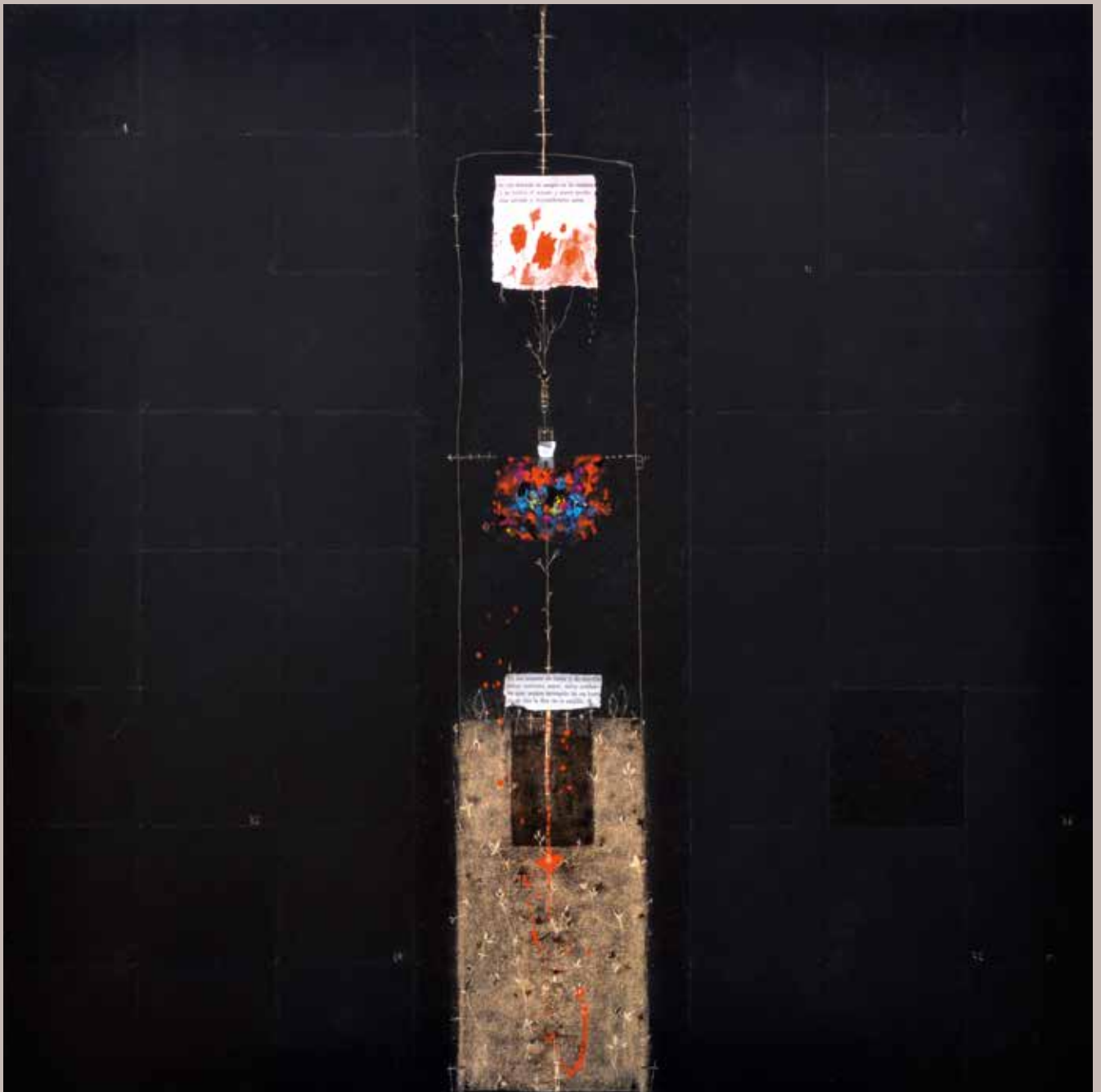
AURÈLIA MASANET

Pestanyes plujoses. Mixta organza paper seda, 75x75

Avui no sé com. Manipulació pictòrica, transferència fotogràfica, 75x75

ALICIA MENA

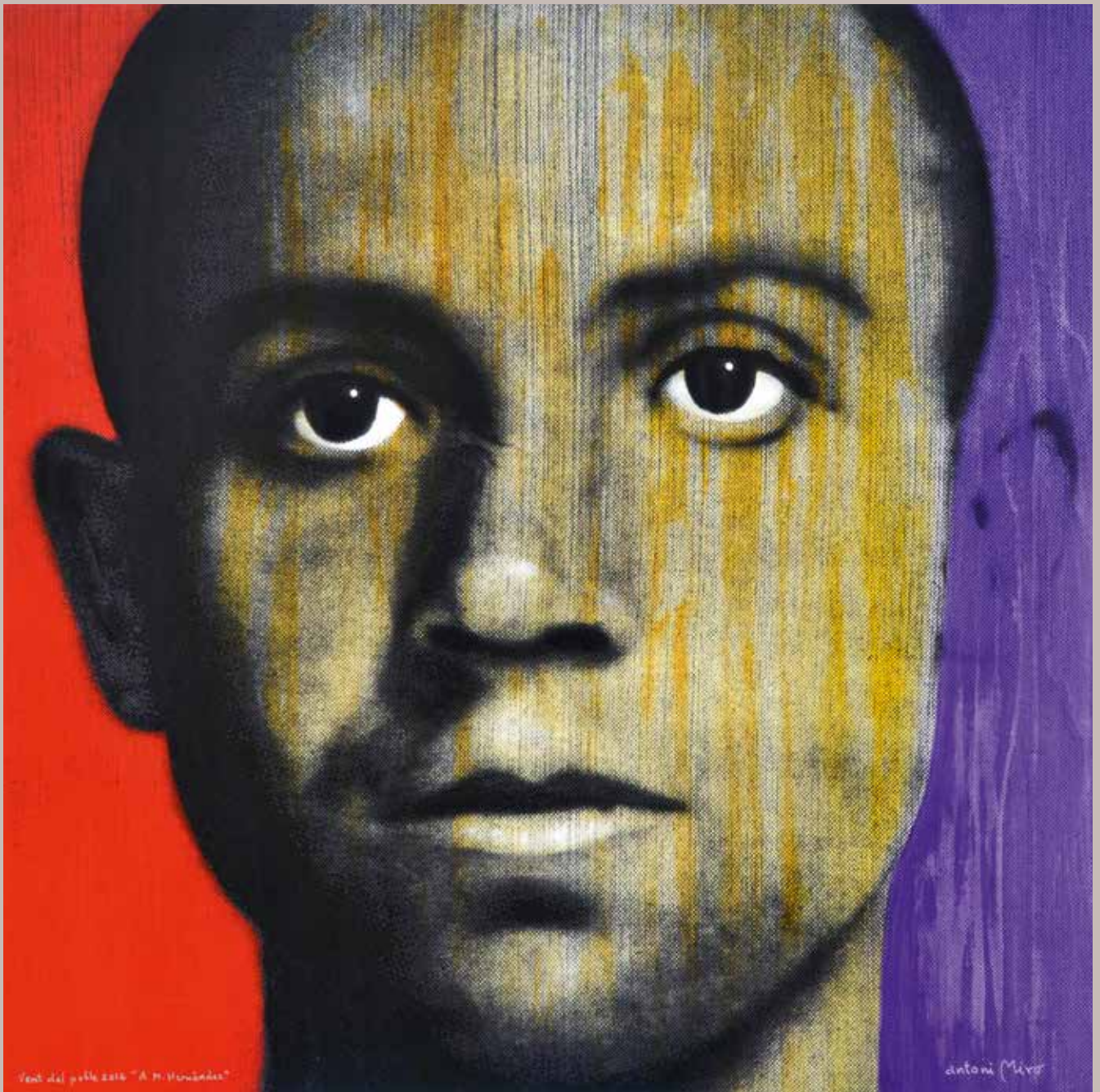
CARME MICHAVILA

S/T. Mixta sobre DM, 80x80

S/T. Collage

JOAQUIM MICHAVILA

ANTONI MIRÓ

Vent del poble. Acrílic mixt sobre llenç. 81x81

Desemmordassar-te y retornar-te. Mixta sobre taula, 80x80

ENCARNA MONTEAGUDO

FAUST MORILLAS

A Miguel Hernández. Ciutat utòpica. Acrílic sobre llenç, 80x80

S/T. Oli sobre llenç, 80x80

PERE MUIÑO

MARIADOLORS MULÀ

Ferits. Mixta sobre llenç, 150x50

En la porta. Tremp sobre paper. 42x32

EVA MUS

ANTONI NAVARRO

Llavors d'esperança II. Impressió digital, 80x80

S/T. Oli sobre llenç, 80x80

GERLINDE NEBAUER

MARTÍ NOGUEROL

S/T. Aiguada sobre taula, 75x75

L'esfera de la gosadia. Mixta: tapís i cercol de ferro, 76x78

MARISA PAREDES

XAVIER PASTOR

Cançons de bressol de la ceba. Mixta acrílic i oli sobre taula. 80x80

Absència present. Mixta sobre fusta, 75x75

MARÍA PERCEVAL GRAELLS

RAMÓN PÉREZ CARRIÓ

Les vestes d'Eos. Tècnica mixta sobre llenç, 80x80

75

Mixta ceràmica, 75x75

SOL PÉREZ

LLUÍS PINILLA

A-paz-entar. Mixta sobre fusta, 75x75

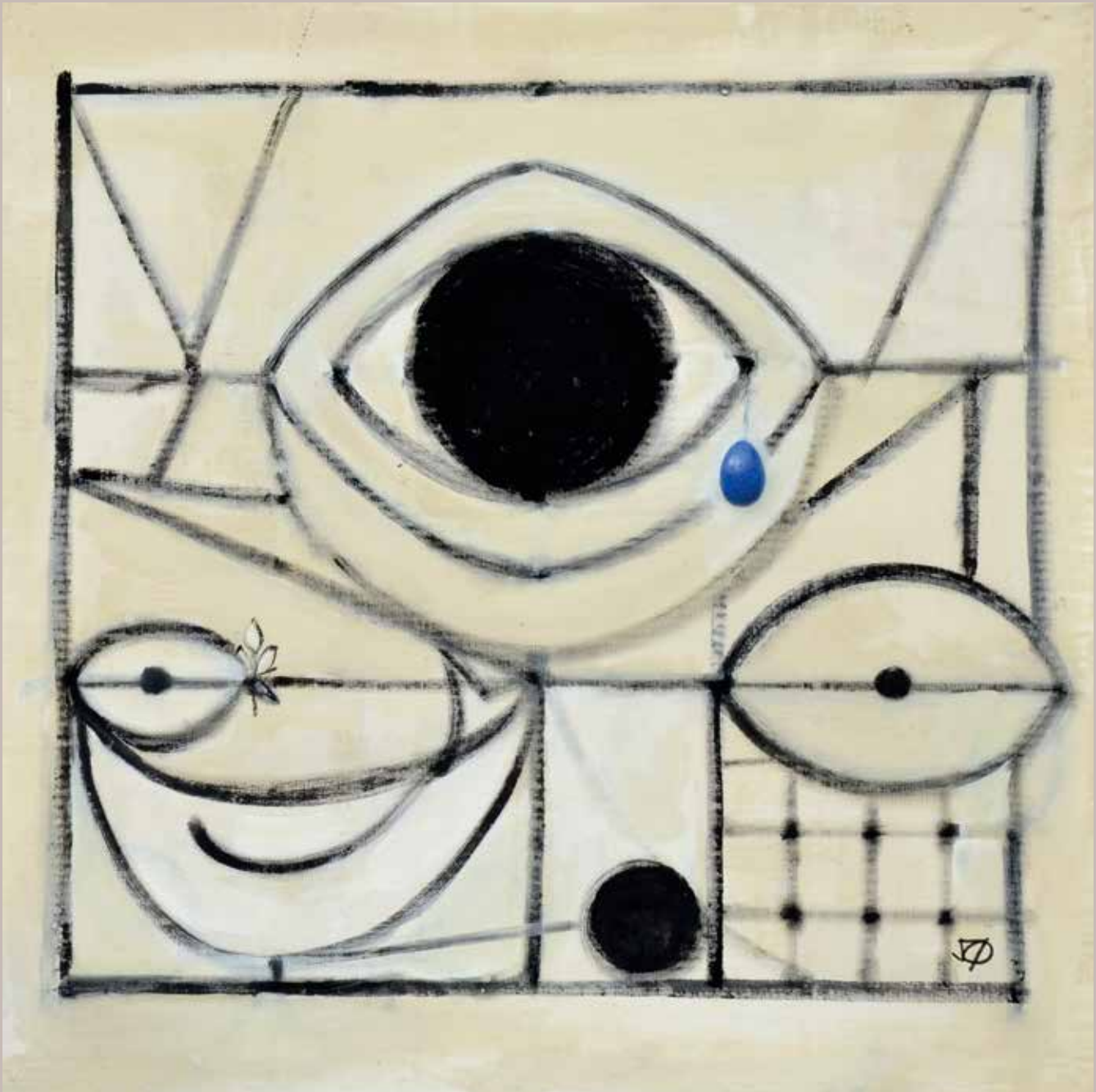
Raig de metall crispat. Mixta: aiguafort i aiguada impressió digital sobre dibond, 80x80

PEPE PIQUERAS

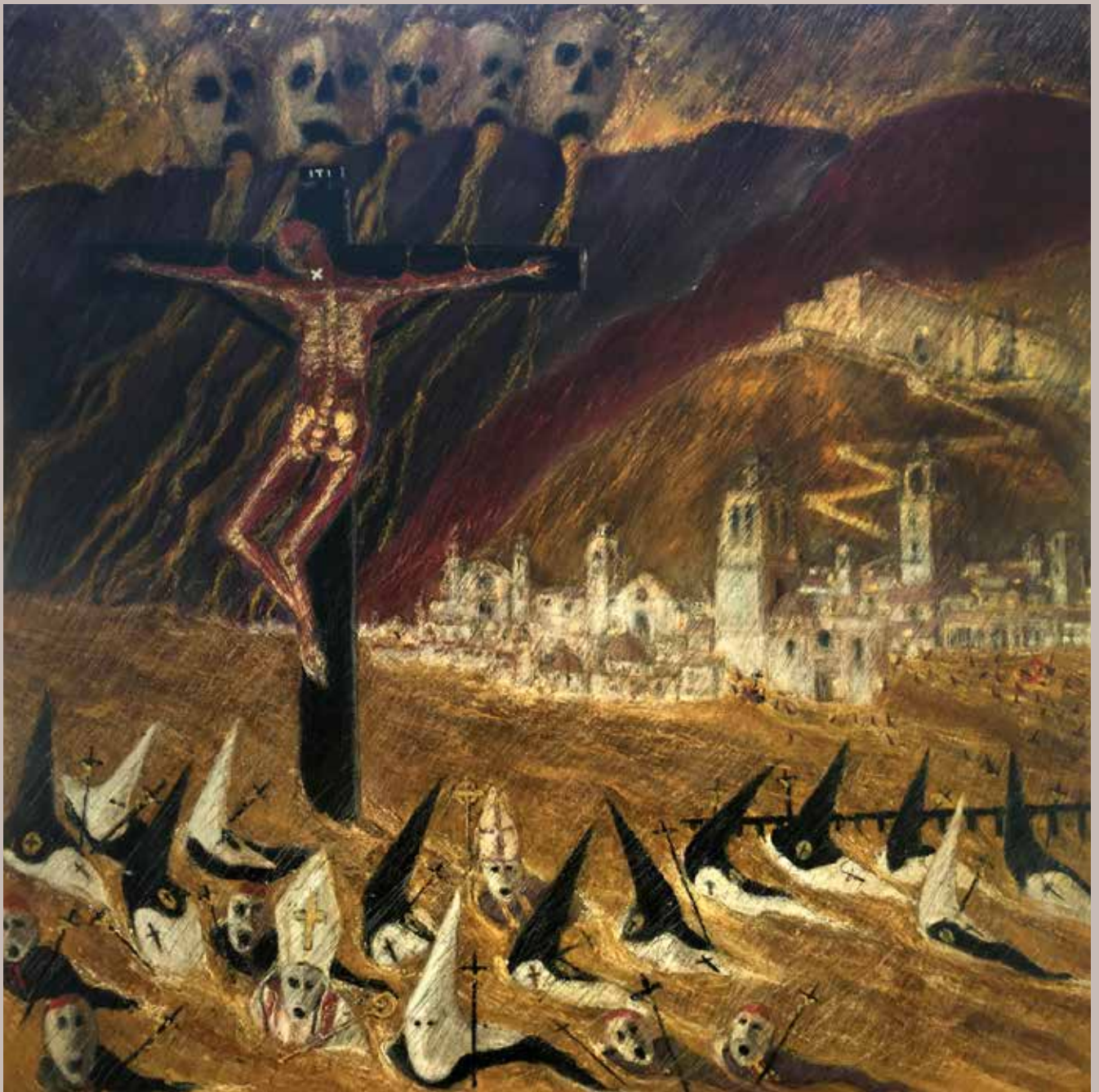
ELVIRA PIZANO

Bosc encantat. Homenatge. Aiguada digital en dibond. Collage, 80x80 / 63x82

Una llàgrima blava. Acrílic sobre llenç, 75x75

JOAQUÍM PLANELLES

PEPE RAYOS

Somrieu! Mixta oli, llapis i ceres sobre contraxapat, 75x75

Raptor intrèpid d'un bes. Mixta sobre tauler, 80x80

JOSEP LLUÍS RICO

ISABEL RICO

Després de la pluja. Fotografia impresa en paper de cotó, 75x75

S/T. Acrílic sobre llenç. 100x100

VICENT RODES

XAVIER ROJO

S/T. Mixta sobre llenç, 75x75

Sóc un bes. Acrílic sobre llenç, 75x75

CONCHI ROMERO

VICENT RUBIO TARIFA

Al poeta Miguel Hernández. Mixta sobre cartolina, 80x80

Hortolà d'ideologies en terrenys adobats. Collage sobre llenç, 75x75

PILAR SALA

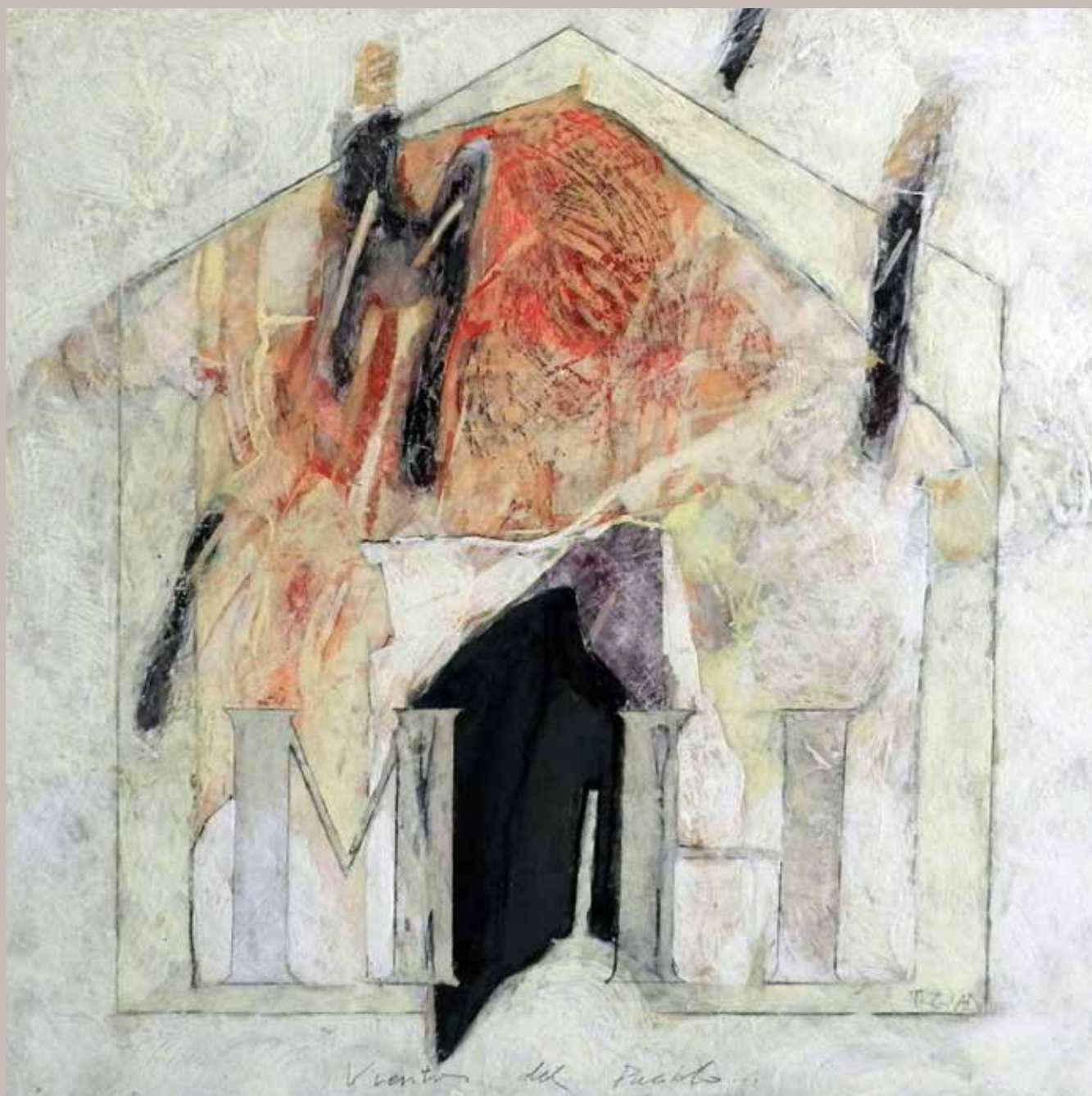
HORACI SILVA

Sorpresa 2017. 70x70

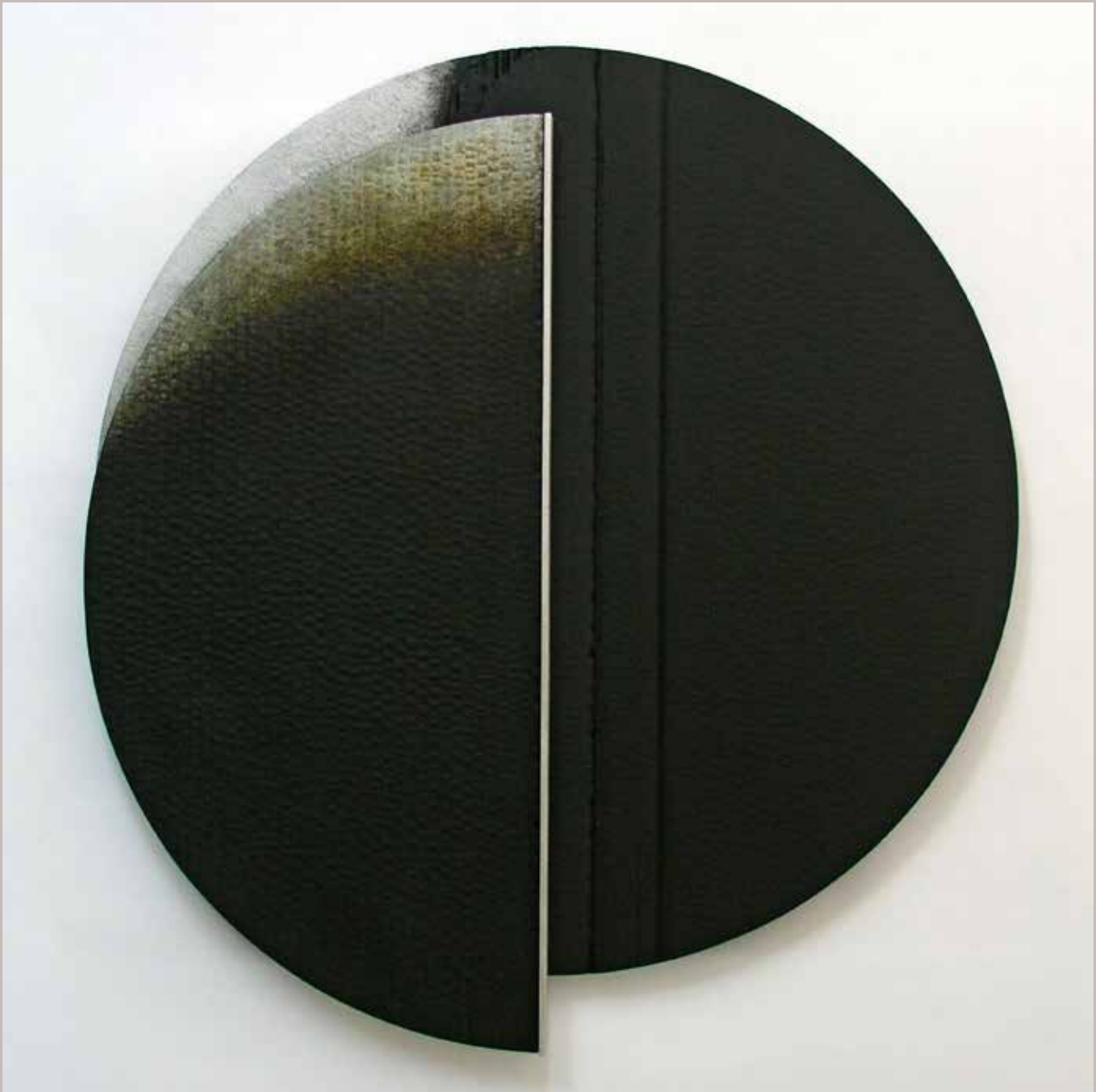
Vents del poble. Mixta Pintura collage, 80x80

MANOLO SILVESTRE

CARMELO TRENADO

Vents del poble. Mixta. Oli i acrílic sobre taula, 80x80

Continue en l'ombra, ple de llum. Mixta, taula/cartó en vitrina metacrilat, 80x80

RAMON URBAN

AURORA VALERO

A Miguel Hernández. Mixta sobre tauler, 80x80

Escriu-me a la terra. Acrílic sobre DM, 75x75

JESÚS ZUAZO

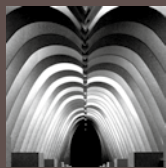
EMILI ZURITA

Capes en trànsit. Acrílic sobre metacrilat, 80x80

LLOTJA DE SANT JORDI

PUBLICACIONS

- 2013 ANTONI MIRÓ. L'Hospital Sueco-Noruec d'Alcoi.
60 ANYS DE GEOMETRIA. Col·lectiva.
ARCADI BLASCO. A peu de forn.
- 2014 JOSEP RENAU. The American way of life.
TOMÀS FERRÁNDIZ. Temps de Guerra (1936-39).
ANTONI MIRÓ. El Vol del gat.
AURÈLIA MASANET. Trama i ordit de l'existència.
MIQUEL NAVARRO. La Mirada.
- 2015 MIQUEL CALATAYUD. Imaginari.
SEMPERE, sempre entre nosaltres. Col·lectiva.
ART VALENCIÀ. Col·lecció Martínez Guerricabeita.
ENRIC SOLBES. Una mirada nòmada.
A MIQUEL HERNÁNDEZ. Homenatge 50x50.
- 2016 ADRIÀ PINA. Política interna.
EN UN SILENCI QUIET. Col·lectiva.
ESTUDIS D'ART. Col·lectiva.
EL RESCAT DE LA PINTURA. Col·lectiva.
A. MIRÓ / M. NAVARRO. Costeres, ponts i xemeneies.
- 2017 MIRALLS DEL MIRACLE. El patrimoni industrial.
PER A JOAN VALLS. Papers i collages.
XAVIER LORENZO, La pintura.
FERRAN CABRERA I CANTÓ. 150 anys.
A MIQUEL HERNÁNDEZ, Setanta-cinc per setanta-cinc

LLOTJA DE SANT JORDI

AJUNTAMENT D'ALCOI

B Sabadell
Fundació

SETANTA-CINC PER SETANTA-CINC

A Miquel Hernández

Alcoi, 30 Novembre 2017 - 28 Gener 2018

LLOTJA DE SANT JORDI

MUA
MUSEU UNIVERSITAT D'ALACANT

Sabadell
Fundació

fundación Cultural
Miquel Hernández

GENERALITAT
VALENCIANA

LLOTJA DE SANT JORDI

AJUNTAMENT D'ALCOI

CÀTEDRA
ANTONI MIRÓ
D'ART CONTEMPORANI
UNIVERSITAT D'ALACANT
AJUNTAMENT D'ALCOI
AJUNTAMENT D'OTOS